

HÖGSKOLAN
DALARNA

En vision om barns jämlika hälsa, trygghet och lärande

Utvärdering av Borlänge kommuns utvecklingsarbete
Tvärprofessionella team HTL Pilotskolor 2019-2021

Jessica Wide, Högskolan Dalarna
Tomas Axelson, Högskolan Dalarna

Rapport nr 13
Interkulturellt utvecklingscentrum Dalarna (IKUD)

Redaktörer:
Daniel Fredriksson & Tomas Axelson

Högskolan Dalarna 2021

HÖGSKOLAN
DALARNA

En vision om barns jämlika hälsa, trygghet och lärande

Utvärdering av Borlänge kommuns utvecklingsarbete
Tvärprofessionella team HTL Pilotskolor 2019-2021

Jessica Wide, Högskolan Dalarna
Tomas Axelson, Högskolan Dalarna

Rapport nr 13
Interkulturellt utvecklingscentrum Dalarna (IKUD)

Redaktörer:
Daniel Fredriksson & Tomas Axelson

Högskolan Dalarna 2021

Högskolan Dalarna
791 88 Falun
Sweden
Tel 023-77 80 00
www.du.se

Interkulturellt utvecklingscentrum Dalarna (IKUD) rapport nr 13 (2021)

ISBN: 978-91-88679-27-7

© Författarna

Grafisk form: Richard Borg

Förord

Under tre år har vi haft förmånen att följa det arbete som skett inom Borlänge kommuns bildningssektor med att utveckla metoder och arbetssätt för att uppnå kommunens vision för social hållbarhet med målsättningen jämlik hälsa, jämlik trygghet och jämlikt lärande för kommunens innevånare.

I utvecklingsarbetet *Tvärprofessionella team HTL Pilotskolor* har representanter från skola, elevhälsa, individ- och familjeomsorg, arbetsmarknadsenhet, fritidsenhet och vuxenutbildning arbetat gentemot två av kommunens grundskolor med målsättningen att skapa samverkansformer för att bättre kunna stödja borlängebor till ett gott liv utan orättfärdiga skillnader.

Den 4 mars 2019 slöts ett avtal mellan Högskolan Dalarna och Borlänge kommun om ett följeforskningsprojekt av kommunens utvecklingsarbete. I avtalet formulerades en forskningsplan för projektet *Hälsa-Trygghet-Lärande (HTL): Följeforskning av kommunalt utvecklingsarbete i Borlänge kommun för jämlik hälsa, jämlik trygghet och jämlikt lärande*. Högskolan Dalarna åtog sig att följa utvecklingsarbetet, löpande samla, analysera och återföra erfarenheter från arbetet samt att slutligen utvärdera utvecklingsarbetet.

Vi har under arbetet följt strategisk planering samt genomförande av det operativa tvärprofessionella arbetet. Vi har också haft förmånen att intervjua några av de familjer som erbjudits stöd om hur de har upplevt det. När vi nu presenterar denna rapport för följeforskningen anser vi att uppdraget är fullföljt.

Falun den 8 november 2021

Jessica Wide och Tomas Axelson

Sammanfattning

Under åren 2019 till 2021 har Borlänge kommun genomfört ett utvecklingsarbete kallat *Tvärprofessionella team HTL Pilotskolor* vars syfte har varit att bygga upp en organisation för samverkan kring barn och deras föräldrar för att säkra alla barns rätt till jämlik hälsa, trygghet och lärande. Utvecklingsarbetet har varit del av kommunens ansats att minska och motverka effekterna av den bostadsrelaterade, socioekonomiska och etniska segregation som präglar kommunen.

Högskolan Dalarna har haft i uppdrag att följa och utvärdera arbetet. För utvärderingen formulerades fyra frågeställningar: 1. Vilka arbetssätt utvecklas i de tvärprofessionella teamen för att uppnå målen jämlik hälsa, jämlik trygghet och jämlikt lärande? 2. Hur upplever familjer det stöd de får genom de tvärprofessionella teamen och på vilka sätt uppfattar de att stödet hjälpt dem? 3. Vilka jämförelser kan göras mellan Borlänge kommuns utvecklingsarbete och andra liknande utvecklingsarbeten, nationellt och internationellt? 4. Hur kan Borlänge kommuns utvecklingsarbete bidra till ny kunskap om effekter mot segregation och ojämlikhet och hur kan aktuell samhällsvetenskaplig forskning belysa och fördjupa förståelsen av detta arbete? Utvärderingen har bedrivits i form av följeforskning som skett med hjälp av deltagande observationer, intervjuer och dokumentstudier.

Under tiden för utvecklingsarbetet arbetade tvärprofessionella team på tre nivåer av kommunens organisation för att utveckla former för förbättrad samverkan gentemot borlängeborna. På första linjens chefsnivå utformades forum för strategiska diskussioner och beslut som rörde kommunövergripande frågor såväl som frågor rörande utvecklingsarbetets pilotskolor i relation till de prioriterade målen jämlik hälsa, trygghet och lärande. På områdesnivå i relation till två pilotskolor sammansattes tvärprofessionella team som träffades regelbundet för att utarbeta

förebyggande insatser på områdesnivå samt bereda ärenden för tvärprofessionell samverkan med enskilda barn och familjer. På individnivå fanns beredskap för tidiga insatser och tvärprofessionell samverkan kring enskilda barn och deras familjer, där arbetet leddes av anställda på socialtjänstens individ- och familjeomsorg. Trettio familjer fick under utvecklingsarbetet sådant stöd.

Jämfört med andra liknande utvecklingsarbetet har Borlänge kommuns ansats varit omfattande både vad gäller bredden på de verksamheter som ingått i den tvärprofessionella samverkan och de nivåer av organisation som varit inblandade. Det stora omfånget har inneburit både förtjänster och svårigheter. Förtjänstfullt har varit att chefer med mandat att leda sina respektive enheter har identifierat att antal områden att samverka kring och skapat ett forum för löpande dialog. Att det förebyggande arbetet har förts på såväl individnivå som områdesnivå och samhällsnivå har lett till en märkbar förflyttning vad gäller diskussioner av förebyggande insatsers karaktär under arbetets gång. Svårigheter har bestått i olika upplevda frihetsgrader i arbetet på olika nivåer av organisationen. En annan svårighet har varit att de tvärprofessionella teamen på områdesnivå bestått av fler enheter än vad som blivit aktuella för samverkan samt att mandat saknats på denna nivå för beslut som rör fler än dem som ingått i de tvärprofessionella teamen.

Vad gäller samverkan på individnivå fanns för detta en god beredskap och erfarenhet bland deltagande medarbetare. De tvärprofessionella teamen arbetade aktivt med trettio familjer under utvecklingsarbetets gång. Behovet av tvärprofessionell samverkan visade sig emellertid inte vara så omfattande så att det omfattade samtliga professioner som ingick i de tvärprofessionella teamen. Det var också svårt att under arbetets gång hitta en process för att aktualisera barn som var aktuella för tidiga, och vid behov, samordnade insatser. Den samverkansprocess som utvecklades mellan elevhälsa och

samordnare för tvärprofessionellt team-barn uppskattades dock av de inblandade som ett smidigt arbetssätt. De familjer som tog emot stödet uttryckte tacksamhet över ett tillitsfullt och öppet arbetssätt som de kände sig trygga i. De uppskattade särskilt att stödet utgick från hemmet där barnen kände sig avslappnade, och de vuxna uppskattade att en person hjälpte dem med kontakter som behövde tas.

I jämförelse med andra liknande utvecklingsarbeten och i relation till de barn och familjer som det blev aktuellt att samverka kring, utkristalliserade sig behov för samverkan i två eller flera slags tvärprofessionella samverkansteam; ett som inriktar sig på tidiga samordnade insatser för barn och unga, ett annat som inriktar sig på samverkan mellan grundskolor med många elever med utrikesfödda eller ej svensktalande föräldrar och vuxenutbildningen.

Sammantaget har utvecklingsarbetet med *Tvärprofessionella team HTL Pilotskolor* inneburit en gemensam mental förflyttning av förståelsen av förebyggande arbete på individ-, områdes- och samhällsnivå. Nästa steg i utvecklingsarbetet skulle kunna vara att uppmärksamma dessa mentala förflyttningar och konkretisera dem i nya uppdragsbeskrivningar för fortsatt förebyggande arbete för att motverka segregation och ojämlikhet, med stöd i den forskning som pekar på jämlikhetens värde på samhällsnivå.

Innehållsförteckning

Förord	i
Sammanfattning	ii
Lista över tabeller och figurer	viii
1. Inledning	1
1.1 Uppdraget för följeforskningen.....	4
1.2 Syfte och frågeställningar	5
1.3 Arbetsfördelning under följeforskningen	6
1.4 Disposition av rapporten.....	6
2. Metod och material	8
2.1 Metodval och design av forskningsprojektet.....	8
2.2 Material	9
2.3 Urval	10
2.4 Etik	10
2.5 Löpande återföring av resultat.....	12
2.6 Tillförlitlighet.....	13
3. Borlänge kommuns utvecklingsarbete för jämlik hälsa, trygghet och lärande (HTL)	14
3.1 Mål och syfte för utvecklingsarbetet HTL.....	14
Målsättning utifrån principen 'proportionell universalism'	15
Målsättning utifrån idén om tvärprofessionell samordning.....	16
3.2 Organisation, roller och ledning av utvecklingsarbetet HTL.....	18
Beslutandenivå.....	19
Strategiskt arbete på samhällsnivå.....	19
Operativt arbete på områdes- och individnivå	20
Operativt arbete på individnivå.....	21
3.3 Relationer, kommunikation och uppföljning inom utvecklingsarbetet HTL	21
3.4 Genomförande och tidsplan för utvecklingsarbetet HTL.....	22
3.5 Utvecklingsarbetet HTL speglat genom programteori	22
Önskvärda effekter på lång sikt	24

Önskvärda effekter på kort sikt	24
4. Resultat av de tvärprofessionella teamens arbete.....	25
4.1 Arbetet i de tre nivåerna av tvärprofessionella team.....	25
Tvärprofessionell samverkan på områdesnivå	26
Tvärprofessionell samverkan gentemot barn och familjer.....	33
Tvärprofessionell samverkan på strategisk nivå	37
4.2 Några röster från medarbetare i utvecklingsarbetet	40
Stor uppslutning bakom idén	41
Svårigheter att omsätta idén i praktik	42
Lättare att samverka på individnivå än på områdesnivå.....	43
Det stora omfånget försvårar kommunikation och ledning	44
Framåt med vissa justeringar?	45
4.3 Diskussion av resultaten i relation till önskvärda effekter	47
5. Röster från familjer som fått stöd	49
5.1 Hur fick familjerna kontakt med HTL-teamet?	49
5.2 Varför blev HTL-teamets stöd aktuellt?.....	51
5.3 Vilket stöd har familjerna fått?.....	52
5.4 Hur har familjerna upplevt HTL-teamets arbetssätt?	56
5.5 Diskussion – stödjande arbete för jämlika livsvillkor	58
6. Jämförelse med andra utvecklingsarbeten för tidiga samordnade insatser	59
6.1 Regeringsuppdraget tidiga samordnade insatser TSI.....	60
6.2 Pågående utvecklingsarbeten i Sverige	61
Att hitta rätt organisatorisk nivå av samverkan för tidiga samordnade insatser	62
Svårt att identifiera och prioritera tidiga tecken	63
Inrättande av tvärprofessionella samverkansteam	64
Relationellt arbete som förutsättning för brukarmedverkan	65
Det nationella TSI-uppdraget upplevs som ett stöd för lokala prioriteringar	66
Svårt att få med regionen i samverkan	66
6.3 Tre exempel på lokala utvecklingsarbeten.....	67

Exempel 1: Förstärkt arbete för psykisk hälsa – SIMBA-team i Västra Götaland	67
Exempel 2: Tvärprofessionella team för hälsa, lärande och trygghet i Västerbotten.....	69
Exempel 3: Implementering av Skottlandsmodellen i Kronobergs län....	71
6.4 Diskussion – samlade lärdomar för en gemensam väg framåt?	76
7. Avslutande diskussion.....	79
Jämlikhetens egenvärde.....	79
Utvecklingsarbetet HTL som en pusselbit bland flera	81
Tvärprofessionell samverkan – en arbetsform i tiden.....	82
Vikten av tidiga samordnade insatser för barn och unga	83
Från behovsstyrda till förebyggande insatser	84
Stödjande arbete för jämlika livsvillkor	85
Att lägga rälsen medan man kör	86
Referenser	88
Bilaga 1: Intervjuguider	93
Författarpresentationer	99

Lista över tabeller och figurer

s. 9	Tabell 1	Översikt över genomförd materialinsamling.
s. 12	Tabell 2	Löpande återföring under forskningsprojektet
s. 18	Figur 1	Organisation för utvecklingsarbetet HTL
s. 23	Figur 2	Programteori över utvecklingsarbetet HTL
s. 28	Tabell 3	Träffar med HTL-team skola
s. 33	Tabell 4	Förebyggande insatser på områdesnivå
s. 36	Tabell 5	Antal ärenden aktualiserade för HTL-team barn
s. 37	Tabell 6	Möten med HTL-team utvecklingsgrupp
s. 62	Figur 3	Insatstriangel för förebyggande arbete

1. Inledning

För Borlänge liksom för resten av Sverige och världen gäller att det genomsnittliga hälsoläget för befolkningen förbättras samtidigt som klyftorna mellan olika sociala grupper ökar (The Marmot Review 2010, OECD 2011, SKL 2013). Segregationen mellan grupper med skilda villkor har i samband med denna utveckling ökat så att människor med liknande socioekonomiska villkor i allt större utsträckning bor grupperat i olika områden. Skillnaderna i livs- och uppväxtvillkor är därför markanta mellan olika bostadsområden. Den växande ojämlikheten har på flera sätt lett till samhällliga problem (Wilkinson & Pickett 2010). Antalet områden med socioekonomiska utmaningar har genom denna utveckling också ökat och ett nytt socialt landskap har vuxit fram. I vissa socioekonomiskt svaga områden har dessutom kriminalitet blivit utbredd på sätt som påverkar lokalsamhället (Gerell m. fl. 2020). Dessa områden kallas av polisen för utsatta områden (Noa 2017; 2019). Borlänge kommun är geografiskt sett segregerat med låg grad av blandade upplåtelseformer i boendeområden. Allmännyttans hyresbostäder är i stor utsträckning skilda från områden med bostadsrätter, radhus och villaområden. Bostadsområdet Tjärna Ängar är klassat som ett utsatt område med risk för att utvecklas till särskilt utsatt (Noa 2017; 2019). Även om områden som definieras som utsatta är geografiskt avgränsade från andra områden så påverkar ojämlikheten och segregationen hela samhället på negativa sätt. Ojämlikheten och segregationen behöver därför hanteras på samhällsnivå för att motverka dess uppkomst (Wilkinson & Pickett 2010).

Borlänge kommun har under de senaste åren arbetat aktivt med att utveckla och stärka sitt arbete med social hållbarhet och ställt sig bakom den internationella visionen att påverkansbara hälsoklyftor ska slutas inom en generation så att det skapas goda och jämlika livsvillkor hos hela befolkningen (Borlänge kommun 2016). Kommunens vision om social hållbarhet bygger på

den definition som presenterats av dåvarande Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) och Folkhälsomyndigheten på *Mötesplats Social Hållbarhet 2016* och innebär att Borlänge ska vara "ett jämställt och jämlikt samhälle där människor lever ett gott liv med god hälsa utan orättfärdiga skillnader, ett anpassningsbart och förändringsbenäget samhälle som tål påfrestningar, och ett samhälle med hög tolerans, där människor känner tillit och förtroende till varandra och är delaktiga i samhällsutvecklingen" (Borlänge kommun 2017b). För att uppnå denna vision betonar kommunen vikten av att arbeta utifrån en systemsyn i relation till borlängeborna, att utveckla tvärsektoriell samverkan mellan kommunens olika enheter och sektorer samt att genom en sådan utökad samverkan sätta in relevanta insatser i ett tidigt skede av upptäckta problem eller svårigheter.

Kommunen har genomfört en kartläggning av det arbete som redan sker för att bidra till social hållbarhet på olika sätt (Borlänge kommun 2016) samt en behovsanalys av vilka områden av socialt arbete som är mest relevanta att utveckla framåt (Borlänge kommun 2017a). Sammanfattningsvis visar statistiken att Borlänges befolkning har en lägre utbildningsgrad och ekonomi än i Sverige totalt. Kommunen är också tydligt socioekonomiskt segregerad så att villkoren för boende, hälsa, utbildning och arbete skiljer sig markant mellan olika bostadsområden (Borlänge kommun 2017a). Av de barn som bor i kommunen visar statistiken att knappt tjugo procent av alla elever efter grundskolan inte når behörighet till gymnasiet. Variationen för barn i olika bostadsområden visar på stor spridning. Samma mönster syns också i lägre åldrar. Andelen barn i årskurs sex som klarade kunskapskraven i alla ämnen var 70 procent för kommunen totalt. Spridningen mellan olika skolor varierar mellan 47–100 procent (Borlänge kommun 2017a). Mot bakgrund av de ojämlika och segregerade mönster och strukturer som statistiken visar har kommunen landat i tre prioriterade områden för att nå sin vision om social hållbarhet. Dessa är jämlik hälsa, jämlik trygghet och jämlikt lärande. Oavsett

var i kommunen människor bor ska deras livsvillkor vara goda och oavsett var i kommunen barnen växer upp ska deras tillgång till hälsa, trygghet och lärande vara jämlika.

På nationell nivå har den ökade segregationen och ojämlikheten lett till flera regeringsinitiativ för att hantera och motverka utvecklingen. En långsiktig strategi för att minska och motverka segregation har antagits och arbetet för att driva strategin hanteras av myndigheten Delegationen mot segregation (Delmos) (Regeringskansliet 2018). I Delmos uppdrag ligger ”dels att förbättra situationen i områden med socioekonomiska utmaningar, dels att förändra strukturer som orsakar och fördjupar segregationen i samhället” (Regeringskansliet 2018, s. 3). I syfte att hitta långsiktiga strategier för sektorsövergripande arbetssätt för samverkan för människors mer jämlika livsvillkor har Delmos riktat statsbidrag till kommuner med socioekonomiska utmaningar, bland annat Borlänge. Med fokus på barn och ungas uppväxtvillkor har Skolverket och Socialstyrelsen fått ett gemensamt uppdrag från regeringen att utreda former för tidiga och samordnade insatser för barn som visar tecken på behov av stöd utöver det som erbjuds i förskola och skola (Regeringsbeslut 2017). Detta regeringsuppdrag utgör tillsammans med statsbidraget från Delmos bakgrund till Borlänge kommuns arbete med att stärka sitt arbete gentemot alla barns rätt till jämlika uppväxtvillkor.

I mars 2019 beslutade Borlänge kommun om en uppdragsbeskrivning för utvecklingsarbetet *Tvärprofessionella team HTL Pilotskolor 2019–2021* (Borlänge kommun 2019). Utvecklingsarbetet ligger inom bildningssektorn och har inneburit att på två av kommunens grundskolor inrätta tvärprofessionella team bestående av representanter från skolans elevhälsa, socialtjänsten, fältassistentgruppen, arbetsmarknadsenheten och vuxenutbildningen. Målsättningen med den tvärprofessionella ansatsen har varit att ”bygga en organisation där alla arbetar tillsammans och med

gemensamma mål med fokus på elevens hälsa, trygghet och lärande” (Borlänge kommun, 2019, bilaga 7.1). Det långsiktiga målet med utvecklingsarbetet, som presenteras mer detaljerat i kapitel tre, har varit att stärka möjligheterna från kommunens sida att hjälpa borlängebor att utvecklas till ”självständiga, kloka och trygga individer som klarar sig bra genom hela livet, från förskola och skola till ett liv i egenförsörjning med en god hälsa” (Borlänge kommun 2019, s. 5). För att nå dessa målsättningar strävar kommunen efter att utveckla en bättre samverkan mellan professioner och enheter inom kommunen.

Utvecklingsarbetet med tvärprofessionella team på två grundskolor ingår emellertid som en del i ett mer omfattande kommunövergripande arbete för att öka den sociala hållbarheten. Utöver detta utvecklingsarbete inom ramen för bildningssektorn sker bland annat arbete med en hållbar samhällsplanering där nya bostadsområden byggs för att skapa bryggor i stadsgeografin mellan områden med olika socioekonomisk karaktär, en utveckling av förskole- och skolstrukturen och dess pedagogiska lokaler, sociala insatsgrupper i brottsförebyggande arbete samt utbyggnad av gemenskapsytor för att öka möjligheter för människor från olika områden att mötas i det offentliga rum som kommunens allmänningar i form av parker och parklekar utgör.

1.1 Uppdraget för följeforskningen

Högskolan Dalarna har fått uppdraget att utvärdera utvecklingsarbetet *Tvärprofessionella team HTL Pilotskolor*. I rapporten växlar vi mellan att benämna utvecklingsarbetet med dess fullständiga benämning *Tvärprofessionella team HTL Pilotskolor* och den mer vardagliga benämningen *utvecklingsarbetet HTL*. Utvärderingen sträcker sig över perioden 2019–2021 och har skett i form av en löpande och lärande utvärdering, även kallat följeforskning (Svensson m. fl. 2009). Följeforskningsprojektet har haft till

uppgift att följa utvecklingsarbetet och med hjälp av vedertagna forskningsmetoder bidra till stöd, reflektion och kritisk granskning av den metodutveckling som skett.

1.2 Syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet med följeforskningen har varit att utvärdera huruvida de metoder och arbetssätt som satts i gång under utvecklingsarbetet HTL leder till de mål som är satta samt att löpande föreslå revideringar av arbetet för att bättre nå de uppsatta målen. I dialog med Borlänge kommun formulerades fyra frågeställningar att besvara under utvärderingen:

- ✚ **Fråga 1.** Vilka arbetssätt utvecklas i de tvärprofessionella teamen för att uppnå målen jämlik hälsa, jämlik trygghet och jämlikt lärande?

- ✚ **Fråga 2.** Hur upplever familjer det stöd de får genom de tvärprofessionella teamen och på vilka sätt uppfattar de att stödet hjälpt dem?

- ✚ **Fråga 3.** Vilka jämförelser kan göras mellan Borlänge kommuns utvecklingsarbete och andra liknande utvecklingsarbeten, nationellt och internationellt?

- ✚ **Fråga 4.** Hur kan Borlänge kommuns utvecklingsarbete bidra till ny kunskap om effekter mot segregation och ojämlikhet och hur kan aktuell samhällsvetenskaplig forskning belysa och fördjupa förståelsen av detta arbete?

Dessa fyra frågeställningar fokuserar i första hand på att beskriva och utvärdera den metodutveckling som skett inom ramen för tvärprofessionell samverkan (fråga 1) och att fånga upp hur de Borlängebor som erbjudits

tvärprofessionellt stöd har upplevt detta (fråga 2). Då den situation Borlänge kommun befinner sig i inte är unik för Borlänge omfattar frågeställningarna också jämförelser med andra liknande arbeten (fråga 3) och en analys av hur utvecklingsarbetet kan bidra till en ökad förståelse för problemet i ett större perspektiv (fråga 4).

1.3 Arbetsfördelning under följeforskningen

Följeforskningen har bedrivits av en forskargrupp från högskolan Dalarna, verksamma inom ramen för forskningsprofilen Interkulturella studier (ISTUD) och dess samverkansorgan Interkulturellt utvecklingscentrum Dalarna (IKUD). Projektledare och huvudsaklig forskare har varit Jessica Wide som har ansvarat för att följa utvecklingsarbetet i dess praktiska utformning och utveckling på såväl strategisk som operativ nivå, samt att spegla denna gentemot liknande arbeten internationellt och nationellt samt gentemot forskning om jämlikhet och samverkan. Docent Tomas Axelson har ansvarat för att följa den högsta strategiska nivån av utvecklingsarbetet och fokusera på visionen bakom arbetet med frågor om demokrati, interkulturalitet och segregationsaspekter. Under följeforskningens första år 2019 deltog professor Jonas Stier i arbetet.¹

1.4 Disposition av rapporten

Rapporten består av sju kapitel. Efter denna inledning presenteras i kapitel två metod och material för genomförandet av följeforskningen. I kapitel tre följer en beskrivning av utvecklingsarbetet *Tvärprofessionella team HTL Pilotskolor*. I kapitel fyra till sex presenteras forskningens huvudsakliga resultat. Kapitel fyra svarar på forskningsfråga 1 som betonar det arbete som skett inom de tvärprofessionella teamen och belyser vilka arbetssätt som utvecklats. I

¹ Vi vill också rikta ett tack till Mats Pellbring som bidragit med utkast till programteori av utvecklingsarbetet HTL och Amanda Frank som har transkriberat en del av de intervjuer som genomförts.

kapitel fem presenteras röster från föräldrar som fått stöd, vilket besvarar forskningsfråga 2. I kapitel sex genomförs en jämförelse mellan Borlänge kommuns arbete och andra liknande arbeten för tidiga samordnade insatser för barn och unga som svar på forskningsfråga 3. Avslutningsvis sammanfattas i kapitel sju forskningsprojektets resultat som också diskuteras i relation till aktuell forskning om segregation, ojämlikhet och tvärprofessionell samverkan, vilket svarar på forskningsfråga 4. Rapporten är samförfattad och motsvarar arbetsfördelningen inom forskargruppen.

2. Metod och material

Utvärderingar kan ske på flera sätt. Den modell som vi har använt oss av kallas följeforskning. Följeforskning betonar lärandeprocesser under en löpande utvärdering, så att involverade medarbetare och beslutsfattare löpande ska kunna fatta välgrundade beslut för att nå den effekt de är ute efter (Svensson & Sjöberg 2009, s. 23, Brulin & Jansson, 2009. s. 47). Uppgiften för själva följeforskningen blir därmed att följa och undersöka hur utvecklingsarbetet strävar mot sina mål och att under tiden för arbetet föreslå vad som kan förbättras (Brulin & Jansson 2009). Detta slags utvärderingsprocess har framhållits som särskilt lämpligt för utvecklingsarbeten som strävar efter en hållbar utveckling på samhällsnivå (Svensson & Sjöberg 2009) vilket vi funnit som ett lämpligt förhållningssätt med tanke på Borlänge kommuns inramning av utvecklingsprojektet utifrån beslut om en strategi för ökad social hållbarhet.

2.1 Metodval och design av forskningsprojektet

Följeforskningen har bestått av en kvalitativ design i form av deltagande observationer, intervjuer samt dokumentanalyser. Observationer har genomförts på möten med den operativa nivån "HTL-team skola" och på möten med den strategiska nivån av första linjens chefers "HTL-team utvecklingsgrupp". Initialt var tanken att under någon period av utvecklingsarbetet, när den tvärprofessionella samverkan hittat sina former, också utföra kortare fältarbeten på de berörda skolorna i anslutning till de tvärprofessionella teamens möten. Detta blev dock ej möjligt med hänsyn tagen till den pandemi som bröt ut och som inte medgav närvaro på skolorna. Intervjuer har skett av berörda medarbetare på samtliga nivåer av arbetet samt med föräldrar som fått stöd.² De rapporter som skrivits internt från nivåerna HTL-team skola och HTL-team utvecklingsgrupp har utgjort

² Utvecklingsarbetets organisation med nivåer och roller beskrivs i kapitel 3.

kompletterande material till observationer och intervjuer. Det insamlade materialet har analyserats tematiskt utifrån studiens frågeställningar med fokus på att hitta kärnfulla uppfattningar och upplevelser från inblandade i arbetet.

2.2 Material

Det material som insamlats under forskningen är omfattande och av olika karaktär. I tabell 1 redovisas de material som samlats in med olika metoder under forskningsprojektets gång.

Tabell 1. Översikt över genomförd materialinsamling

Intervjuer	Tidpunkt	Antal
Ledningsgrupp 1	Oktober 2019	7 st
Ledningsgrupp 2	Mars 2021	8 st
Utvecklingsgrupp 1	Oktober - november 2019	12 st
Utvecklingsgrupp 2	Maj-juni 2021	8 st
HTL-team skola	December 2020 – mars 2021	9 st
Nyckelfunktioner HTL-team	April-maj 2020, december 2020	2+2+2
Familjer som fått stöd	April 2021	6
Deltagande observationer	Tidpunkt	Antal
Utvecklingsgrupp	Vår 2019- vår 2021	20
HTL-team skola	Höst 2020- vår 2021	39
Dokumentanalys	Tidpunkt	
Avstämning HTL-team skola	VT-2019, HT-2019, VT-2020, HT-2020	
Avstämning HTL-team utvecklingsgrupp	VT-2019, HT-2019, VT-2020, HT-2020, VT-2021	
Slutrapport	Juni 2021	

2.3 Urval

Samtliga medarbetare som deltagit i utvecklingsarbetet har ingått som informanter. En viss personalomsättning har emellertid skett, vilket medfört att vissa informanter endast deltagit i utvecklingsarbetet under en del av utvecklingsarbetets genomförande samt att antalet personer i de olika nivåerna av organisationen skiljt sig åt vid olika materialinsamlingstillfällen. Totalt rör det sig om tjugonio medarbetare som intervjuats.³

Av de trettio familjer som har fått stöd av HTL-team barn har sex stycken intervjuats.⁴ Kontakt mellan följeforskningen och familjerna förmedlades via samordnare för HTL-team barn, vilken ansvarade för kontakten med de familjer som erbjudits stöd. En diskussion om urvalskriterier med önskemål om familjer från båda pilotskolorna skedde med samordnaren. Ett urval gjordes därefter av samordnaren för att säkerställa en spridning från de två skolorna. Kontaktuppgifter förmedlades till åtta vårdnadshavare, varav sex ställde upp på en intervju. Det urval som gjorts kan innebära viss skevhet vad gäller intresset att ställa upp för intervju beroende på hur familjen upplevt det stöd de fått.

2.4 Etik

Att genomföra kvalitativ forskning om människor i sociala situationer innebär en kontinuerlig balansgång i hantering av etiska frågor. Utformningen av följeforskningen har utgått från gällande forskningsetiska principer för forskning inom samhällsvetenskap och humaniora (Vetenskapsrådet 2002; Vetenskapsrådet 2017) och forskningsplanen har genomgått en etikprövning som bifallits av Etikprövningsmyndighet (Dnr 2019-04700).

³ Se bilaga 1 intervjuguider

⁴ Se bilaga 1 intervjuguider

De informanter som är anställda inom Borlänge kommun har varit införstådda med såväl utvecklingsarbetets syften som följeforskningens syfte och upplägg. Information om följeforskningen gavs till dem som deltog i utvecklingsarbetet i september 2019. Vid varje enskild intervju informerades de intervjuade också om syftet med den aktuella intervjun. För medarbetare i Borlänge kommun har vi ansett att samtycke givits till deltagande i och med att personer tackat ja till att intervjuas.

För de familjer som erbjudits stöd i utvecklingsarbetet lämnades ett informationsbrev om följeforskningsprojektet till informanterna i samband med intervjuerna och de undertecknade också en samtyckesblankett eller gav muntligen sitt samtycke till intervju.

I denna rapport från följeforskningen samt vid kommande vetenskapliga publikationer ska det inte vara möjligt att identifiera någon enskild person till dennes uttalanden. Vår ambition har varit att i möjligaste mån beskriva resultat på nivån för den grupp eller avdelningen en person representerar i utvecklingsarbetet så att ingen person ska kunna identifieras i sina utsagor. Säkerställandet av konfidentialitet är emellertid svårare att garantera för medarbetare inom kommunen än för de familjer som erbjudits stöd av HTL eftersom de personer som arbetat i utvecklingsarbetet, och också en vidare krets utöver de som deltagit i utvecklingsarbetet, har kännedom om vilka som arbetat inom utvecklingsarbetet. Det kan därför för medarbetare inom kommunen finnas en möjlighet att förstå vem som sagt vad, även om det inte står utskrivet med namn eller position.

Allt material som samlats in i forskningsprojektet är lagrat enligt Högskolan Dalarnas forskningsmaterial- och arkiveringskrav. Materialet är sparad i en mapp på högskolans server som endast de anknutna forskarna har tillgång till.

2.5 Löpande återföring av resultat

En bärande idé med följeforskning som utvärderingsmetod är att utvärderingen ska präglas av kontinuerligt lärande (Svensson & Sjöberg 2009). För att möjliggöra en flexibel styrning av ett utvecklingsarbete som bygger på erfarenheter i det pågående arbetet behöver ansvariga och beslutsfattare få en löpande avrapportering. Genom löpande avrapportering kan utvärderaren med sin kritiska distans presentera resultat och möjliggöra en diskussion av resultaten med dem som berörs av det praktiska arbetet. Följeforskningen är på så sätt "störande" genom att problematisera, ifrågasätta och kritiskt granska det pågående arbetet utifrån arbetets satta mål och de aktiviteter som i praktiken genomförs (Svensson & Sjöberg 2009, s. 20). Under detta forskningsprojekt har löpande återföring av resultat framför allt skett vid de tillfällen som projektorganisationen redan i sin uppdragsbeskrivning planerat in i form av lärandeseminarium. Utöver lärandeseminarier har resultat och reflektioner skett till strategiska nivåer av chefer när det efterfrågats. Dessutom har löpande reflektionstid planerats in mellan forskningsledaren och de strateger som ansvarat för utvecklingsarbetet.

Tabell 2: Löpande återföring under forskningsprojektet

Aktivitet	Tidpunkt
HTL-utvecklingsgrupp: Forskningsöversikt – Tidiga samordnade insatser	2019-06-17
Lärandeseminarium 1: Presentation av forskningsplan och forskningsfrågor	2019-09-09
Lärandeseminarium 2: Resultat år 1 – Från idé till genomförande	2020-04-27
Lärandeseminarium 3: Kulturella aspekter och det operativa gränsarbetet	2020-12-07
Lärandeseminarium 4: Röster från HTL-arbetet – Vad har gjorts och hur har det upplevts?	2021-05-17
Lokala lärandeseminarium på skolorna: Presentation av följeforskningen och några preliminära resultat	2020-09-22 2020-09-30
Rapportseminarium: Presentation och diskussion av resultat	2021-11-29

2.6 Tillförlitlighet

En risk med följeforskning som design är att forskaren, givet syftet att förbättra det utvecklingsarbete som utvärderas, inte klarar av att distansera sig från utvärderingsobjektet, och därmed har svårt att framföra kritiska synpunkter. En risk finns också att följeforskaren anser sin egen möjlighet att få fortsatta uppdrag minskar om denne framför kritiska synpunkter, och därför mildrar kritiska iakttagelser (Brulin & Jansson, 2011. s. 49). Denna risk har vi hanterat löpande genom diskussioner inom forskargruppen, särskilt gällande kritiska iakttagelser, samt genom att ha löpande reflektionstider med berörda parter från de strategiska nivåerna av organisationen, så att synpunkter, iakttagelser och reflektioner har kunnat föras i dialog löpande när de uppstått i stället för att återföras på ett bräde i efterhand.

Under tiden för genomförandet av utvecklingsarbetet HTL drabbades världen av coronapandemin. Det har inneburit vissa justeringar och anpassningar av utvecklingsarbetet. Det är möjligt att resultatet av utvecklingsarbetet HTL har påverkats av pandemins begränsande effekter på socialt samspel och fysiska möten.

3. Borlänge kommuns utvecklingsarbete för jämlik hälsa, trygghet och lärande (HTL)

Detta kapitel fungerar som en bakgrundsbeskrivning och presentation av Borlänge kommuns utvecklingsarbete för jämlik hälsa, jämlik trygghet och jämlikt lärande, som till vardags kommit att kallas HTL. Beskrivningen utgår från kommunens interna dokument i form av uppdragsbeskrivning för *Tvärprofessionella team HTL Pilotskolor 2019–2021* (Borlänge kommun 2019). Därefter följer en spegling av utvecklingsarbetet genom utvärderingsmetoden programteori i vilken vi som forskare föreslår kortsiktigt mätbara mål i relation till de långsiktiga mål som kommunen har definierat. Dessa kortsiktiga mål är också de vi har använt för att utvärdera de tvärprofessionella teamens arbete på pilotskolorna som presenteras i kapitel fyra.

3.1 Mål och syfte för utvecklingsarbetet HTL

I uppdragsbeskrivningen för de tvärprofessionella teamens arbete anges de övergripande målen för utvecklingsarbetet samt organisationen av teamen vad gäller operativ, strategisk och beslutande nivå. Uppdragsbeskrivningen är tänkt att ge förutsättningar för systemsyn och samverkan i teamen, skapa struktur för ledning, styrning och uppföljning av teamens arbete, samt beskriva hur de tvärprofessionella teamen ska arbeta. Systemsyn och samverkan är två nyckelord för utvecklingsarbetet. Dessa nyckelord utgör också en tolkning av hur bildningssektorn, som ansvarar för utvecklingsarbetet, i praktiken ska arbeta utifrån Borlänge kommuns värdegrund och möta upp den behovsbild som kommunen formulerat utifrån området social hållbarhet. I uppdragsbeskrivningen formuleras syftet med de tvärprofessionella teamen som att "arbeta med kommunens beslutade prioriterade områden jämlik hälsa, jämlik trygghet och jämlikt lärande (HTL)"

så att "Borlängebon ska kunna leva ett gott liv utan orättfärdiga skillnader" (Borlänge kommun 2019, s. 5).

Målsättning utifrån principen 'proportionell universalism'

Bakom de övergripande målformuleringarna finns en samhällssyn inspirerad av den brittiska forskargruppen bakom rapporten *Fair Society, Healthy Lives* (The Marmot Review 2010). I rapporten myntas begreppet proportionell universalism.

[A]ctions must be universal, but with a scale and intensity that is proportionate to the level of disadvantage. We call this proportionate universalism. Greater intensity of action is likely to be needed for those with greater social and economic disadvantage, but focusing solely on the most disadvantaged will not reduce the health gradient, and will only tackle a small part of the problem (The Marmot Review 2010, s. 16).

I The Marmot Review tillämpas denna princip i analyser av hur sociala, ekonomiska och hälsomässiga skillnader ska motverkas i det brittiska samhället. Detta synsätt citeras i Borlänge kommuns uppdragsbeskrivning. Människor i ett samhälle har olika förutsättningar. Skillnader i samhället bör därför angripas genom principen att "man gör insatser som alla har nytta av, fast på ett sådant sätt att en viss grupp människor med särskilda behov, eller ett område, gynnas extra mycket" (Borlänge kommun 2019, bilaga 7.3).

Omsatt i handling innebär det stöd till generella samhällsinsatser som är bekväma för alla, bra för de flesta och nödvändiga för några få. Att satsa brett på förebyggande samhällsförändring och inte enbart rikta sig till missgynnade grupper har också enligt Borlänge kommun handlat om att undvika att definiera grupper på ett negativt sätt, vilket har varit ett riktmärke för arbetet i utvecklingsarbetet HTL.

Att använda sig av proportionell universalism skulle också minska risk för stigmatisering då en person eller grupp inte blir utpekade som att vara i särskilt behov av något (Borlänge kommun 2019, bilaga 7.3).

Målsättning utifrån idén om tvärprofessionell samordning

För att nå målsättningen tänker sig kommunen att de kan arbeta mer samordnat och tvärprofessionellt i mötet med borlängeborna.

Genom att arbeta i en väl utvecklad samverkan stärks möjligheterna att hjälpa borlängebor att växa till självsäkra, kloka och trygga individer som klarar sig bra genom hela livet, från förskola och skola till ett liv i egenförsörjning med en god hälsa (Borlänge kommun 2019, s. 5).

Bakom denna tankegång finns idén att de Borlängebor som har kontakt med flera enheter inom kommunen är betjänta av en samordnad eller samspelt kontaktyta med kommunen som organisation. Om de professioner som möts i tvärprofessionell samverkan får en samlad bild av en persons eller familjs situation är tanken att de står bättre rustade att erbjuda ett samlat stöd till borlängeborna vilken i förlängningen får ett minskat antal kontaktytor gentemot kommunens organisation och därmed ökad möjlighet till mer självständighet och trygghet i relationerna med kommunen och andra myndigheter.

I uppdragsbeskrivningen finns ett, för det operativa arbetet, centralt stycke som kallas "förtydligande" (Borlänge kommun 2019, s. 6). Här anges några av de mest centrala överväganden som gjorts för arbetets praktiska utformning och fokus. Det berör framför allt idén om att stärka främjande och förebyggande insatser för barn- och unga, så att insatser som är bra för alla barn sätts in innan dess att problem har uppstått. Avsnittet bygger på socialtjänstens arbete med förebyggande, främjande och indikerade insatser samt skillnader på att arbeta på systemnivå, områdesnivå och individnivå (se exempelvis Ferrer-Wreder m. fl. 2005). Dessa olika nivåer av förebyggande

och främjande arbete har av SKL färgkodats som gröna, gula och röda. Insatser som är gröna innebär att de är universella och erbjuds en hel population utan att veta om några problem finns. Insatser som är gula innebär att de riktas till ett område eller en grupp som konstaterats vara i risk för ohälsa eller ohälsosamt beteende. Insatser som är röda är sådana som riktas till personer där det finns en bekräftad problematik (Borlänge kommun 2019, s. 6). I uppdragsbeskrivningen anges att utvecklingsarbetet HTL ska arbeta främjande och förebyggande med fokus på tidiga insatser och att det därför främst är tal om insatser på grön och gul nivå.⁵

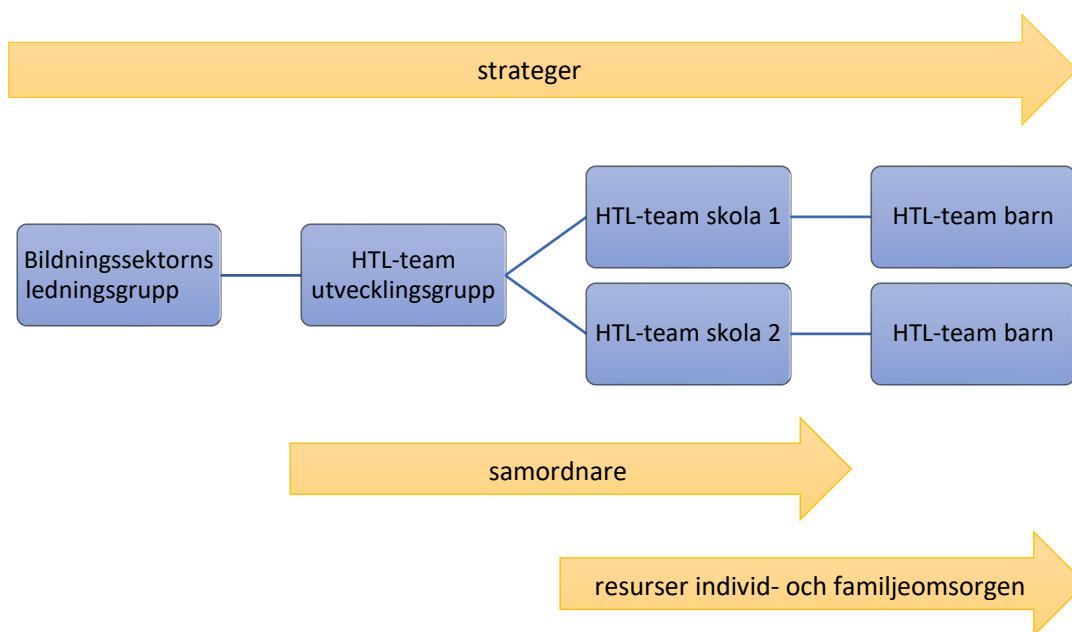
Urvalet av pilotskolor bygger på den grundläggande idén att alla barn i Borlänge kommun, i ett längre perspektiv, ska kunna komma att ta del av de arbetssätt som utarbetas. För att möjliggöra att i förlängningen nå alla kommunens barn gjordes bedömningen att arbetet skulle utgå från en verksamhet som är obligatorisk för barn att delta i. Det medförde att förskolan och gymnasieskolan inte var aktuella i utvecklingsarbetet. För utvecklingsarbetet valdes två grundskolor med årskurserna F-6 ut som pilotskolor. Dessa två skolor är två av de tre skolor som uppvisat lägst resultat av Borlänge kommuns samtliga grundskolor. Den tredje skolan, Tjärnaängskolan, planerade att vid utvecklingsarbetets start genomgå en omfattande organisationsförändring och ingick av den anledningen inte. De två skolor som ingått som pilotskolor bedömdes av ledningsgruppen ha liknande struktur och utmaningar att arbeta med. En förhoppning var emellertid att utarbeta arbetssätt som på sikt skulle kunna användas på alla kommunens skolor.

⁵ Denna klassificering av förebyggande insatser som gröna, gula och röda, återkommer mer utförligt i kapitel 6 där en jämförelse genomförs mellan Borlänge kommuns utvecklingsarbete och andra samtida utvecklingsarbeten i Sverige.

3.2 Organisation, roller och ledning av utvecklingsarbetet HTL

Då utvecklingsarbetet haft ambitionen att arbeta med främjande och förebyggande insatser i ett tidigt skede på samhällsnivå, områdesnivå och individnivå krävdes en organisation som spänner över flera nivåer av kommunens organisation. Detta, att arbeta tvärprofessionellt på flera nivåer, är också i enlighet med Delmos rekommendationer (Regeringskansliet 2018). I figur 1 återges organisationen för det tvärprofessionella arbetet, så som det presenteras i Borlänge kommuns interna dokument. De blåa rutorna utgör själva organisationen och de gula pilarna anger de personella funktioner som ansvarar för respektive nivå eller process i arbetet.

Figur 1: Organisation av utvecklingsarbetet HTL

I Borlänge kommuns interna material framträder bilden av HTL som ett tvärprofessionellt samverkansarbete som är formaliserat såväl vertikalt på

olika nivåer av organisationen, som horisontellt i samverkan mellan kollegor på samma nivå av organisationen. Detta är också i samstämmighet med forskning om tvärprofessionell samverkan (Axelsson & Bihari Axelsson 2006) och för möjligheten att nå en ändamålsenlig styrning, struktur och samsyn för arbetet (Skolverket & Socialstyrelsen 2018)⁶. Utvecklingsarbetet har tagit sin utgångspunkt i beslut i ledningsgruppen och organisationskartan visar hur pilarna går från den strategiskt beslutanden nivån, nedåt i organisationen till alltmer operativ nivå i relationsytan medarbetare i Borlänge kommun och borlängebon. I kommande avsnitt beskriver vi hur de olika delarna av HTL-arbetet framträder organisatoriskt vad gäller deras respektive roller, funktioner och uppgifter samt deras inbördes relationer till varandra.

Beslutandenivå

På organisationsnivån bildningssektorns ledningsgrupp sker det tvärprofessionella arbetet strategiskt på beslutsnivå. Här fattas beslut om utvecklingsarbetets initiering och avslutande. I gruppen representeras det tvärprofessionella arbetet av sektorchef och dennes ledningsgrupp. *Funktionen* för ledningsgruppen är strategisk och styrande. Dess *uppgifter* är att initiera, följa och avsluta projektet och de *roller* som ingår här är sektorchef, verksamhetschefer för förskola och grundskola, verksamhetschef för gymnasiet och elevhälsan, verksamhetschef individ och familjeomsorgen, verksamhetschef för vuxenutbildningen och arbetsmarknadsenheten.

Strategiskt arbete på samhällsnivå

På organisationsnivån HTL-team utvecklingsgrupp sker det tvärprofessionella arbetet strategiskt och på samhällsnivå. Här sker kartläggningar och behovsanalyser. Här fattas också beslut i de fall HTL-teamen på skolorna ej har

⁶ En forskningsöversikt genomförd av professor Berth Danermark utgör en opublicerad kunskapssammanställning till Socialstyrelsen och Skolverket i samband med uppdraget att utföra regeringsuppdraget Tidiga Samordnade Insatser, som presenteras i kapitel 6. Dess slutsatser finns återgivna i en bilaga till regeringsuppdraget.

mandat att besluta om tid, resurser och gränsdragningar i sitt arbete. I utvecklingsgruppen representeras första linjens chefer för de verksamheter som ingår i det tvärprofessionella samverkansarbetet. De som ingår i utvecklingsgruppen representerar sin verksamhet samt den av deras anställda som deltar i HTL-team skola.

På nivån HTL-team utvecklingsgrupp har utrymme givits i tjänsten för två personella resurser i form av strateger för bildningssektorn. Strategerna leder arbetet i utvecklingsgruppen, och leder tillsammans med samordnaren för HTL-team skola utvecklingsarbetet HTL. I strategernas uppgift ligger också att medverka till att utveckla sektorsövergripande arbetsätt och metoder för att möjliggöra tidiga insatser inom kommunens identifierade fokusområden för social hållbarhet. De förväntas också etablera kontakter med aktörer inom och utanför regionen. Strategerna rapporterar löpande om utvecklingsarbetet till bildningssektorns ledningsgrupp.

Operativt arbete på områdes- och individnivå

På organisationsnivån *HTL-team skola* sker det tvärprofessionella arbetet operativt på områdes- och individnivå. Respektive skolas HTL-team analyserar och fångar upp områdesspecifika problem som behöver hanteras på gruppnivå för att minska risken för sämre hälsa, trygghet eller lärande för de berörda eleverna och deras familjer. På individnivå sker konsultationer och diskussioner mellan de professioner som ingår i teamet. Om behov finns av individuellt stöd sätts ett HTL-team barn igång. Insatser erbjuds av HTL-team skola på både områdes- och individnivå.

De som ingår i HTL-team skola är lokala representanter från skolans organisation och elevhälsa, öppenvården, fältassistentgruppen, vuxenutbildningen, arbetsmarknadsenheten och socialtjänstens individ-och familjeenhet.

För denna nivå av organisationen är en personell resurs tillsatt i form av en samordnare som fungerar som en processledare för det tvärprofessionella arbetet. Samordnaren är den funktion som fungerar drivande mot de främjande och förebyggande målen utifrån respektive skolas kartläggning. Samordnaren ingår också i den strategiska nivån HTL-team utvecklingsgrupp där hen representerar HTL-teamen på skolorna genom att löpande avrapportera vad som sker i det operativa arbetet och lyfter frågor som behöver hanteras på strategisk nivå.

Operativt arbete på individnivå

På organisationsnivån *HTL-team barn* sker det förebyggande och främjande arbetet operativt på individnivå i direkt kontakt och samspel med ett barn och dennes familj. Här har någon av de parter som ingår i samverkan uppfattat behov av insatser till barnet och familjen och arbetar aktivt gentemot familjen med det stöd som är aktuellt.

För denna nivå av arbetet är två personella resurser tillsatta att arbeta heltid gentemot de två pilotskolorna och ansvara för samordning av det arbete som behöver ske gentemot barnet och dennes familj, samt erbjuda stöd till dem. Dessa resurser, som är anställda inom öppenvården, deltar också i nivån HTL-team skola där de representerar socialtjänstens verksamhet och fångar upp samt avrapporterar arbete med enskilda familjer.

3.3 Relationer, kommunikation och uppföljning inom utvecklingsarbetet HTL

En central tanke med utvecklingsarbetet är att det ska vara flexibelt och reflexivt. Varje nivå av HTL-team rapporterar ett steg uppåt i organisationskartan. HTL-team individ rapporterar och informerar till HTL-team skola, HTL-team skola rapporterar och informerar i sin tur till HTL-team utvecklingsgrupp och HTL-team utvecklingsgrupp rapporterar till

ledningsgrupp som beställt uppdraget. Till respektive nivå fins också en uttalad person som ansvarar för att driva och avrapportera arbetet på sin nivå (resurs från individ-och familjeomsorg – samordnare – strateg).

Som ett led i det pågående reflekterande och lärande förhållningssättet finns lärandeseminarier angivna som forum för gemensamt lärande och ställningstagande under arbetets gång. Lärandeseminarierna planeras att genomföras på övergripande nivå för samtliga medarbetare som deltar i utvecklingsarbetet HTL och lokalt på de två pilotskolorna.

3.4 Genomförande och tidsplan för utvecklingsarbetet HTL

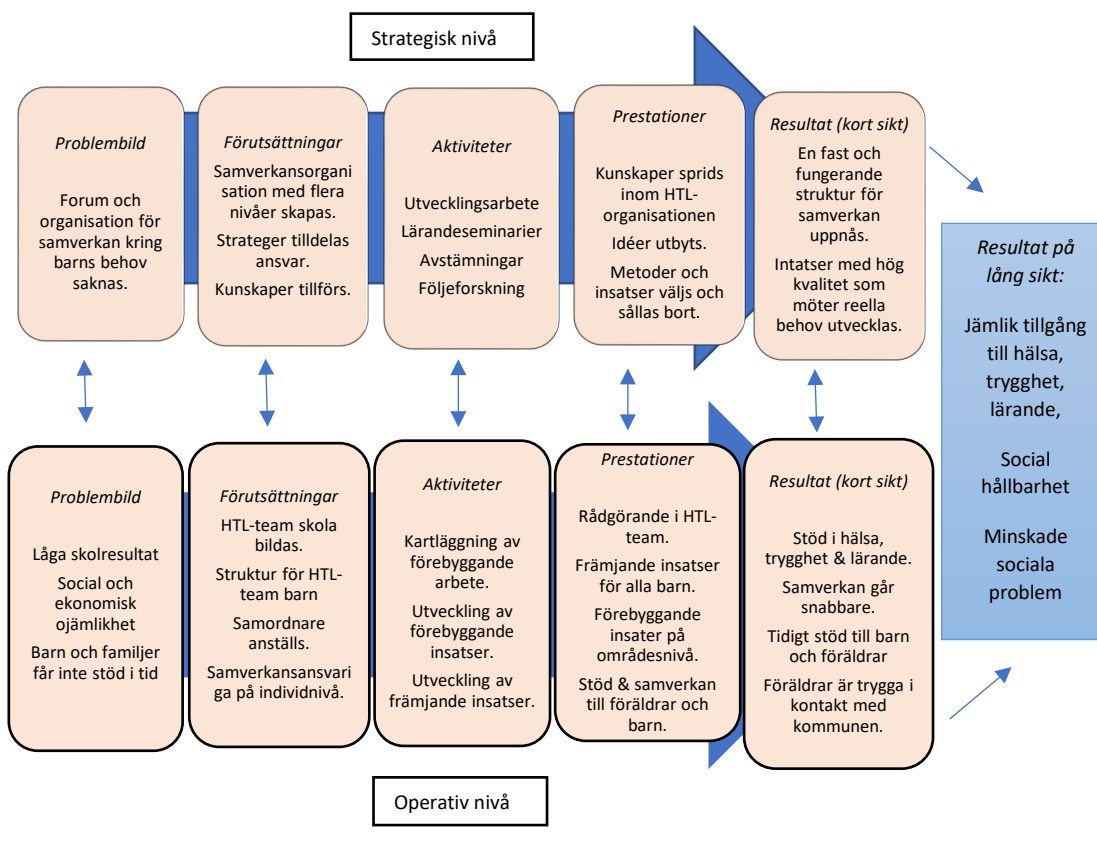
Vid utvecklingsarbetets start var tanken att de tvärprofessionella teamens arbete skulle löpa under perioden mars 2019 till december 2020. Med anledning av coronapandemin, som medförde att utvecklingsarbetet avstannade under en period våren 2020, beslutade ledningsgruppen att förlänga arbetet på pilotskolorna till juni 2021.

3.5 Utvecklingsarbetet HTL speglat genom programteori

Beskrivningen av HTL som utvecklingsprojekt har hittills utgått från Borlänge kommuns interna dokument och är analyserade i den mån att de beskrivits med organisatoriska termer. Roller, funktioner och uppgifter för respektive del av arbetet framträder därmed på ett litet annat sätt än i uppdragsbeskrivningarna för arbetet. I följande avsnitt speglas Borlänge kommuns interna dokument och formuleringar med hjälp av utvärderingsmetoden programteori. Programteorin synliggör en kommunens tänkta väg från idé till resultat i en modell som består av *förutsättning* som inbegriper allt som förs in i utvecklingsarbetet i form av pengar, kompetens, personal och tidsresurser; *aktiviteter* som innebär arbetsinsatser för att åtgärda målgruppens eller målobjektets problem; *prestationer* som utgör

aktiviteternas omfattning, produktivitet och kvalitet, samt *resultat* på kort och lång sikt. (Eriksson & Karlsson 2016).

Figur 2: Programteori över utvecklingsarbetet HTL⁷

I tolkningen av kommunens interna dokument med hjälp av programteori framträder utvecklingsarbetet *Tvärprofessionella team HTL Pilotskolor* som ett arbete som sker på flera nivåer. Dels handlar det om att på strategisk nivå utveckla kunskaper, skapa förebyggande och främjande insatser för barn och bygga en fungerande organisation för detta. Dels handlar det om att operativt

⁷ Grunden i denna programteori är skapad av Mats Pellbring hösten 2019 och något reviderad inför rapporten.

omsätta dessa kunskaper och insatser i praktiken i skolmiljön och i mötet med föräldrar och barn.

Önskvärda effekter på lång sikt

Den grundläggande tanken bakom utvecklingsarbetet HTL är att tidiga insatser för barn leder till förändrade och förbättrade strukturella utfall senare i livet genom avklarad skolgång, fler i förvärvsarbete, färre socialbidragstagare och minskad barnfattigdom. Effekterna, eller de långsiktiga resultaten, som anges i styrdokumenterna och som återfinns litet omformulerat och konkretiserat i programteorins blå rektangel, kan inte väntas uppkomma under tiden för utvecklingsarbetet 2019–2021 eftersom målen siktar mot en tidpunkt längre fram i tiden.

Önskvärda effekter på kort sikt

De resultat som är möjliga att utvärdera under följeforskningen handlar i stor utsträckning om det konkreta arbete som utförts på operativ och strategisk nivå vad gäller att utveckla rutiner för främjande och förebyggande insatser som ökar barns hälsa, trygghet och lärande, samt att etablera rutiner för tidigt stöd till barn som visar tecken på att behöva stöd från flera samhällsaktörer. I programteorin som illustreras i figur 2 föreslås i de sista orange färgade boxarna på respektive nivå av organisationen för utvecklingsarbetet HTL resultat av arbetet på kort sikt. På operativ nivå kan det vara att samverkan går snabbare än tidigare, att föräldrar och barn får adekvat och tidigt stöd, att föräldrar upplever sig trygga i sin kontakt med kommunen genom HTL, samt att barn och unga får stöd i hälsa, trygghet och lärande. På strategisk nivå kan det vara att insatser med hög kvalitet som möter reella behov har utvecklats, och att en fast och fungerande struktur för samverkan har utvecklats. Dessa effekter på kort sikt kan också tänkas vara betydelsefulla för borlängebor längre fram i livet, och på så sätt enligt den föreslagna programteorin bidra till måluppfyllelse av de långsiktiga resultat kommunen önskar.

4. Resultat av de tvärprofessionella teamens arbete

Under tiden för utvecklingsarbetet *Tvärprofessionella team HTL pilotskolor* skedde tvärprofessionell samverkan i flera forum och på flera nivåer av organisationen. Det operativa och strategiska tvärprofessionella samverkansarbetet fångas upp i följeforskningens första och mest omfattade fråga om *vilka arbetssätt som har utvecklats i de tvärprofessionella teamen för att uppnå målen jämlik hälsa, jämlik trygghet och jämlikt lärande*. I detta kapitel presenteras det arbete som skett i de tvärprofessionella teamen med fokus på de arbetssätt för samverkan och de stödsatser som utvecklats för barn och familjer. Resultaten bygger på deltagande observationer, intervjuer och interna uppföljningar av arbetet inom kommunen. Presentationen av resultaten sker i två huvudsakliga avsnitt. Först genom en avspegling av det arbete som genomförts i relation till uppdragsbeskrivningen för utvecklingsarbetet som presenterades i föregående kapitel. Därefter presenteras några av de erfarenheter som gjorts av medarbetare under utvecklingsarbetet. Avslutningsvis förs en diskussion i relation till målsättningen att utveckla en fast och fungerande struktur för samverkan och huruvida en sådan har utvecklats så att samverkan går snabbare och att de anställda upplever att barn och föräldrar får adekvat och tidigt stöd.

4.1 Arbetet i de tre nivåerna av tvärprofessionella team

Under utvecklingsarbetet skedde arbete i tvärprofessionella team parallellt på tre olika nivåer av organisationen. Navet för det tvärprofessionella arbetet var emellertid, i enlighet med uppdragsbeskrivningen, den nivå som kallas HTL-team skola. Den struktur för samverkan som beskrivs i uppdragsbeskrivningen syftar framför allt på denna nivå av organisationen som HTL-team skola utgör. Det är i regel också dessa HTL-team som åsyftas när olika personer inom Borlänge kommun talar om HTL och om de tvärprofessionella teamen. Tanken med HTL-team skola var att arbeta med förebyggande och

främjande insatser i relation till det område som respektive skola ligger inom, samt att lyfta individuella fall från verksamheterna för anonym konsultation eller tvärprofessionell samverkan i de fall samtycke inhämtats från vårdnadshavare. HTL-team skola hade under arbetet utlöpare åt två håll. I de fall ärenden aktualiserades för en tidig samordnad insats skulle det övergå till HTL-team barn där de resurspersoner som anställts via socialtjänstens individ- och familjeomsorg ansvarade för att inleda och genomföra ett operativt arbete gentemot barnet och dennes familj. I de fall strategiska frågor behövde lyftas för beslut eller stöd från högre nivåer av organisationer fanns HTL-team utvecklingsgrupp där första linjens chefer för de verksamheter som ingått i utvecklingsarbetet deltog. Tanken i uppdragsbeskrivningen för utvecklingsarbetet var också att nyckelpersoner för respektive nivå av HTL skulle leda och samordna arbetet på sin nivå och föra dialog med övriga nivåer av arbetet. På så sätt skulle beslut kunna fattas på rätt nivå av organisationen, och transparensen mellan olika delar av arbetet skulle säkerställas vara god. För att beskriva det arbete som skett under tiden för utvecklingsarbetet belyser vi nedan respektive del av HTL-organisationen för sig men också i relation till varandra.

Tvärprofessionell samverkan på områdesnivå

Ett par månader innan utvecklingsarbetet med tvärprofessionella team på pilotskolorna inleddes anställdes samordnaren för det kommande arbetet. Samordnaren fick därför möjlighet att delta i utformningen av uppdragsbeskrivningen för arbetet och i rekryteringen av de två resurser från socialtjänstens individ och familjeomsorg som anställdes för att genomföra och samordna det operativa arbetet gentemot barn och familjer. Dessa tre nyckelpersoner ingick i och utgjorde under utvecklingsarbetet en bas för de båda skolornas tvärprofessionella team. Samordnaren hade därtill i uppdrag att leda och driva arbetet med de tvärprofessionella teamens arbete och fungera som en processledare. Rektor för respektive skola ingick också

inledningsvis i teamen. Övriga deltagare i de tvärprofessionella teamen HTL-team skola utsågs av respektive chef. Från fältassistentgruppen ingick en fältassistent som arbetade gentemot pilotskolorna. Hen ingick därmed i båda skolornas tvärprofessionella team. Inledningsvis utgick de tvärprofessionella teamen i övrigt från respektive skolas elevhälsoteam. Det innebar att teamens deltagare skiljde sig litet åt och var olika stora. Från enheter som arbetade gentemot vuxna skiljde sig deltagandet åt inledningsvis på de två skolorna, vilket justerades under utvecklingsarbetets gång för att få en enhetlig struktur.

Inledningsvis var HTL-teamen ganska stora som grupper betraktat. På Tjärnaskolan listades 13 deltagare vårterminen 2019 och på Nygårdsskolan 10 deltagare. Det visade sig dock ganska snart vara svårt att få så många personer att sammanstråla på regelbunden basis. Närvaron var för vissa personer och positioner låg. Redan tidigt i arbetet skedde också utbyten av personer från olika positioner. Omsättningen på personer som representerade sina verksamheter i teamen var på det hela taget stor, vilket påverkade möjligheten att arbeta framåt och nå kontinuitet och driv i arbetet. Under arbetets gång hanterades detta genom att försöka säkerställa en gemensam struktur på de två skolornas tvärprofessionella team vad gällde delaktighet från olika verksamheter. Dessutom minskade antalet deltagare i teamen från skolans sida över tid. Eftersom rektorerna också ingick i den strategiska nivån HTL-team utvecklingsgrupp bedömdes det som rimligare att de tvärprofessionella teamen på skolorna skulle bestå av medarbetare i verksamheten som inte var på chefsnivå. Representationen från elevhälsoteamen minskades också så att de utgjorde en mindre grupp från skolans sida i teamet som helhet. De två resurserna från socialtjänstens individ- och familjeomsorg övergick också under arbetets gång till att ansvara för en skola vardera i HTL-team skola. I slutet av utvecklingsarbetet bestod HTL-team skola av sju-åtta personer och hade en liknande sammansättning på båda skolorna.

De tvärprofessionella teamen på pilotskolorna träffades en gång varannan vecka. Tiden för teamens träffar var inledningsvis två timmar, men minskades under det sista året till en timme respektive en och en halv timme på grund av svårigheter att avsätta tid för arbetet. Om man enbart utgår från antal träffar samt kontinuiteten och tätheten på träffarna med teamen framträder en bild av en fast struktur för möten under hela arbetets gång med möten varannan vecka under terminerna.

Under det första året var det svårt för flera deltagare att avsätta tid för teamens möten. Någon fast tidpunkt och plats för mötena var inte satt på förhand, utan arbetet startade och planerades efterhand. Från och med hösten 2019 bestämdes dock fasta tidpunkter för mötena för att underlätta planering och deltagande. Trots detta hade flera personer svårt att avsätta tid för deltagande, och det var svårt att hitta en tid som passade alla. Beslut om tidpunkt för teamens möten beslutades med vetskap om att alla inte skulle kunna delta.

Tabell 3. Träffar med HTL-team skola

Tidpunkt	Nygårdsskolan	Tjärnaskolan	Plats
Vår 2019	6	6	Respektive skola
Höst 2019	9	8	Respektive skola
Vår 2020	10	10	Respektive skola/digitalt från april
Höst 2020	9	8	Första träffen på respektive skola, därefter digitalt
Vår 2021	11	11	Digitalt

Under de tvärprofessionella teamens första tid, särskilt våren 2019, lades mycket tid åt att lära känna varandra och varandras verksamheter, samt åt att kartlägga vilka aktiviteter och föreningar som fanns i respektive skolas närområde. Utifrån befintlig statistik tog de tvärprofessionella teamen på skolorna fram en behovsbild för sitt arbete på områdesnivå. Behovsbilderna specificerade ett antal behov för respektive område hälsa, trygghet och lärande, i relation till skolans upptagningsområde. En prioriterad insats specificerades också för respektive skolas team för det kommande året. För Tjärnaskolan prioriterades en förstärkt föräldrainsformation till barn som börjar i förskoleklass. Tanken var att erbjuda fyra informationstillfällen under ett läsår, som skulle täcka in de behov som angavs i behovsbilden samt att föräldrainsformationen skulle ges årligen. För Nygårdsskolan prioriterades att anordna en aktivitetsdag för barn och föräldrar för att uppmuntra till en aktiv fritid. Också här fanns tanken att låta aktiviteten vara årligen återkommande och samordnas med en årligen återkommande aktivitet i området som många familjer deltar i (banandagen eller jaxdagen). Genom arbetet med behovsbilder för respektive område genomfördes de i uppdragsbeskrivningen planerade aktiviteterna att kartlägga befintligt förebyggande arbete och att utveckla främjande och förebyggande insatser på områdesnivå.

Klimatet i teamen var under hela tiden för utvecklingsarbetet präglad av visst motstånd och tveksamhet från vissa deltagare. Redan från det att arbetet startade fanns personer som ifrågasatte sitt deltagande. De gav uttryck för att ha svårt att förstå sin och/eller andra personers roll i teamet. För samordnaren blev detta ett tydligt bekymmer att hantera, eftersom det påverkade klimatet i teamen men också möjligheten att leda och driva ett arbete med personer som tillsammans förväntas samverka när det från vissa ges uttryck för motvillighet att alls vara med. Denna problematiska situation med deltagandet i de tvärprofessionella teamen tog sig uttryck på flera sätt under hela utvecklingsarbetets genomförande. Alla som deltog i de tvärprofessionella

teamen förväntades till exempel representera sin verksamhet i teamet, och också informera sin verksamhet om arbetet som skedde i teamet. Detta visade sig dock vara svårt. Det arbete som skedde i de tvärprofessionella teamen tycktes inte vara av den karaktären att deltagarna upplevde att de hade något att förmedla vidare till sina kollegor som representanter för HTL gentemot sin arbetsplats.

Ett konkret exempel som visade sig svårt att förverkliga handlade om att lyfta ärenden för konsultation eller tvärprofessionell samverkan i teamen. Under utvecklingsarbetets gång initierades 30 HTL-team barn. De allra flesta ärenden lyftes från skolan genom att klasslärare eller elevhälsa upplevt att förebyggande arbete behövdes i relation till en elev och dennes familj. En förväntan fanns dock från HTL-organisationen att ärenden skulle (och borde) kunna aktualiseras från alla verksamheter som ingick i samverkan. Det fanns en bakomliggande idé om att det fanns en mängd Borlängebor som i sin vardag har kontakt med flera verksamheter inom kommun och region, och att en tvärprofessionell vetskap om varandras kontakter med familjen som helhet skulle kunna leda till ett bättre och mer anpassat stöd till sådana familjer. Under utvecklingsarbetets gång utarbetade enheterna som arbetar gentemot vuxna exempelvis frågor i sina utredningsunderlag för att inkludera ett familjeperspektiv. Frågorna handlade om vart barnen går i förskola och skola och hur barnen har det i förskolan och skolan. Detta upplevdes av dem som ingick i teamen som positivt, men det ledde inte, förutom i något undantagsfall, till att ärenden lyftes för tvärprofessionell samverkan i HTL-teamen från andra enheter än skolan.

Under utvecklingsarbetet arbetade HTL-team skola med att planera och genomföra förebyggande och främjande insatser på områdesnivå. Den behovsanalys som genomfördes första terminen hölls dock inte levande, och föreföll glömmas bort i det fortlöpande arbetet. På Tjärnaskolan genomfördes

emellertid under läsåret 2019/2020 som planerat en förstärkt föräldrainsformation till vårdnadshavare till elever i förskoleklass. Insatsen var uppskattad av personalen och bedömdes vara något att fortsätta med. Med anledning av coronapandemin blev det dock inte möjligt att fortsätta insatsen.

Över huvud taget blev områdesinsatser vilande under en period. När pandemin visade sig bli långvarig återupptogs emellertid diskussioner om hur det skulle vara möjligt att nå vårdnadshavare med information när det inte var möjligt att bjuda in till fysiska träffar. Diskussionerna resulterade i att information om teman som relaterade till *Hälsa, Trygghet och Lärande* skulle kunna spridas till vårdnadshavare via e-post, det digitala verktyg för kontakt med vårdnadshavare som skolorna använder sig av (Unikum) eller sociala medier. Tanken var att sådana informationsmeddelanden skulle kunna utgöra underlag för diskussioner i undervisningssammanhang på skolan, användas i undervisning av vårdnadshavare via vuxenutbildningens Svenska För Invandrare (SFI) samt att föräldrar och barn skulle kunna diskutera frågorna i hemmet. Arbetet med utformandet av dessa informationsutskick aktualiserade typiska svårigheter i tvärprofessionell samverkan. Ett problem som visade sig var att komma överens om vem som var ägare av informationen och vem som skulle stå som avsändare. Diskussionen aktualiserade relationen mellan HTL och reguljär verksamhet inom de samverkande enheterna inom kommunorganisationen.

Att försöka reda ut denna ansvars- och mandatfråga utgjorde ett exempel på ineffektivitet i samverkan. Oklarheter i vem som borde göra vad och hur det skulle gå till, men också vem som skulle ansvara för och bekosta utskicken, ledde till en långrandig hantering. I HTL-teamet tänkte man sig att lärare skulle distribuera informationen i sina veckobrev till elever och vårdnadshavare, men när det var dags att sprida informationsutskicken visade det sig att ingen hade talat med skolans organisation i övrigt om hur detta skulle gå till och att

alla lärare inte skrev veckobrev. Detta är ett exempel på att de tvärprofessionella teamens arbete inte lyckades hitta vägar till förankring i ordinarie verksamheter samt på otydlighet i rollfördelning vad gäller att sprida och förankra HTL-arbetet utanför de avgränsade träffarna med HTL-team skola.

På Nygårdsskolan pågick på motsvarande sätt en lång och lågintensiv planering av genomförande av en aktivitetsdag för boende i området. På grund av coronapandemin blev den aktiviteten aldrig av. Behovsanalysen för området togs dock inte upp för diskussion igen i teamet, men andra idéer lyftes. Den idé som slutligen blev aktuell att genomföra var att erbjuda en frukostmörgås till elever på måndag morgnar. Tanken bakom insatsen var att den skulle kunna leda till en god start på veckan för eleverna, samt till bättre prestation i skolan om barnen ätit frukost. Arbetet i HTL-teamet med att genomföra aktiviteten med morgonmackor präglades av en rad ineffektiviteter. Det rådde oklarheter om vem som skulle bekosta insatsen, vem som skulle ansvara för att den blev av och vem som skulle utföra jobbet med såväl att förbereda mackorna som att servera dem. Många och långa diskussioner om de praktiska frågorna kring morgonmackan skedde under HTL-teamets möten. Under den tid som morgonmackorna erbjöds genomförde skolan samtal med eleverna om vikten av att äta regelbundet och hälsosamt. I samtalen med barnen framkom att majoriteten av dem åt frukost hemma och att behovet av frukostmacka ur mättnadssynpunkt inte var särskilt stort.

Under arbetets gång fördes också diskussioner om andra förebyggande och främjande insatser som av olika skäl inte genomfördes. Bland annat fanns en idé i utvecklingsarbetet om att utöka samverkansytorna med det civila samhället och föreningslivet i områdena. Att involvera föreningslivet och också delvis bjuda in föreningslivet till aktiviteter i skolans lokaler på

eftermiddag och kvällar diskuterades. Förverkligandet av sådana idéer var dock svåra av olika skäl. Som exempel kan nämnas etniska och religiösa motsättningar mellan olika grupper i bostadsområdena runt de två skolorna. Vid ett tillfälle tog HTL-teamet på Tjärnaskolan kontakt med en förening i lokalområdet. En oro uppstod i teamet att konflikter skulle kunna uppstå mellan olika grupper i skolans upptagningsområde om en särskild grupp eller förening som är kopplad till en specifik etnisk eller religiös grupp genomförde aktiviteter i samverkan med kommunen. Därför avbröts diskussionerna om sådan samverkan med föreningslivet. En annan idé som diskuterades var att bjuda in en föreläsare med egen erfarenhet av gängkriminalitet. En sådan insats bedömdes dock som svår att genomföra under coronapandemin. De förebyggande insatser som genomförts på områdesnivå återfinns i tabell 4.

Tabell 4. Förebyggande insatser på områdesnivå

Förebyggande aktiviteter
Förstärkt föräldrainformation till vårdnadshavare på Tjärnaskolan.
Digitala utskick av information relevanta för hälsa, trygghet och lärande på Tjärnaskolan.
Frukostmacka på måndagar på Nygårdsskolan.
Användning av veckobrev samt digital information relevanta för hälsa, trygghet och lärande, inom SFI.
Utökning av frågor om familj, barn och boende vid enheter som träffar vuxna.

Tvärprofessionell samverkan gentemot barn och familjer

En del av uppdraget för de tvärprofessionella teamen HTL-team skola var att lyfta ärenden av barn och familjer att samverka kring för att erbjuda mer samspelt kommunikation och stöd från kommunens sida gentemot familjer som möter flera enheter inom kommunen. Inom teamen fanns det olika uppfattningar om detta uppdrag. Vissa deltagare i teamen uppfattade det tvärprofessionella samverkansarbetet gentemot Borlängebor på familjenivå

som det huvudsakliga uppdraget, andra uppfattade det förebyggande arbetet på områdesnivå som det huvudsakliga uppdraget. Oklarheten i teamens dubbla uppdrag och prioriteringen av tid och resurser kopplade till dessa hade påtaglig inverkan på arbetet i teamen. Antalet ärenden som lyftes för konsultation eller samverkan var förhållandevis få. Totalt sett erbjöds 30 familjer stöd via tvärprofessionell samverkan i HTL-team barn. Alla dessa ärenden var dock inte föremål för diskussion eller konsultation i HTL-team skola.

Under arbetets gång fanns en tanke att respektive deltagare i HTL-teamen inför varje träff i sin egen enhet skulle efterfråga ärenden att ta med till samverkansteamet, och att denne person under HTL-teamets möte skulle göra en kortfattad presentation av ärendet, vilket problem som uppfattats i den egna verksamheten, vilka övriga kontaktytor man visste att familjen hade med andra delar av kommunen eller vården och hur man tänkte sig kunna gå vidare i samverkan kring det aktuella ärendet. Ett sådant förfarande skulle innebära att utarbeta ett slags gemensam grundläggande utredningsinstruktion. De tvärprofessionella teamen testade att anpassa arbetsmetoden Signs of Safety (SofS) som kartläggningsverktyg för barn-och familjer att samverka kring (se Borlänge kommun 2019). En gemensam genomgång av varje ärende med hjälp av SofS skulle möjliggöra att föra statistik på hur många ärenden som aktualiserades, och hur de tagits vidare i samverkan. Detta föll dock inte särskilt väl ut i praktiken. Få ärenden aktualiserades för gemensam kartläggning med hjälp av SofS i HTL-team skola. Istället upparbetades en för elevhälsan och individ-och familjeomsorgens personal fruktbar väg till tidig och samordnad insats där elevhälsan aktualiserade ärenden direkt till HTL-team barn som därefter kunde involvera fler personer från HTL-team skola vid behov.

En sak som hänger samman med svårigheterna att utarbeta en process för att aktualisera ärenden och arbeta i tvärprofessionell samverkan gentemot barn och familjer är att målgruppen för arbetet förefallit som oklar. Med stöd av socialtjänstens signalsystem av universella, selektiva och indikerade insatser, talade man redan initialt och i uppdragsbeskrivningen om *gröna, gula* och *röda* insatser (se också kapitel 6 för en utökad diskussion om definition). HTL-teamens arbete var uttalat att arbeta med gröna och gula insatser. Det skulle alltså vara insatser som erbjöds till alla elever på skolorna, samt insatser som erbjöds individer i riskgrupper.

En svårighet som uppstod i praktiken var att anställda på skolorna uppfattade att de flesta eleverna var aktuella för insatser på gul nivå och många för insatser på röd nivå. Personalen hade alltså kännedom om risk för utsatthet av något slag eller av identifierad utsatthet. Frågan var då om HTL-teamen inte skulle arbeta med dem och hur verksamheterna skulle tänka i sina prioriteringar om de prioriterade ned röda insatser till förmån för gula och gröna? Denna fråga utgjorde en påfallande utmaning. Delvis kanske den hade att göra med att socialtjänstens språk användes också i verksamheter som tolkade och förstod innebörden i begreppen eller färgkoderna på annat sätt. Resultatet blev likväl att det var svårt att enas kring en målgrupp och därmed svårt att finna barn och familjer att erbjuda HTL-stöd. Detta diskuteras också i Borlänge kommuns slutrapport för utvecklingsarbetet (Borlänge kommun 2021).

Processen som utvecklades för att aktualisera barn och familjer att arbeta med såg litet olika ut i de två skolornas tvärprofessionella team. På Tjärnaskolan valde man att låta elevhälsan göra bedömningen av när HTL var aktuellt. Kurator gjorde en första bedömning och utredning samt inhämtade samtycke, innan kontakt togs med HTL-team barn för insats. På Nygårdsskolan valde man att låta respektive klasslärare göra en bedömning i sin klass, och lämna

förslag på elever att erbjuda HTL-stöd vidare till rektor för att inhämta samtycke och lyfta ärendet i HTL. På Tjärnaskolan kom ett inflöde av barn och familjer i gång redan våren 2019 och flödet var under hela utvecklingsarbetets genomförande större från Tjärnaskolan än Nygårdsskolan. I samband med att en ansvarig utvecklingspedagog anställdes på Nygårdsskolan påbörjades också ett motsvarande arbetssätt där som på Tjärnaskolan. Förutom något enstaka fall att samverka kring, som initierades av vuxenutbildningen, kom samtliga fall från skolorna. De enheter som representerat fältassistenter och vuxenverksamheter hade svårt att hitta en väg in i arbetet vad gällde att aktualisera ärenden från sina verksamheter. En slutsats i detta är att processen för att lyfta ärenden att samverka kring och att som grupp få kännedom om ärenden som HTL som övergripande utvecklingsarbete var involverade i inte nådde klarhet under utvecklingsarbetets gång. Det arbetssätt som utarbetades mellan skolornas elevhälsa och HTL-team var dock mycket uppskattat av elevhälsans personal, HTL-team barns samordnare samt de berörda familjerna. Men de som utgjorde de tvärprofessionella teamen på skolorna förlorade i denna hantering sin roll som samlande organ för den tvärprofessionella samverkan och sin direkta funktion gentemot Borlängeborna i samverkan.

Tabell 5. Antal ärenden aktualiserade för HTL-team barn

Nygårdsskolan	Tjärnaskolan
9	21

Ett oväntat resultat som visade sig under utvecklingsarbetet var att vårdnadshavarna till de barn som aktualiserades för HTL-team barn i regel var arbetande eller studerande, samt att de hade en tillfredsställande boendesituation. Det innebar att sammansättningen av de tvärprofessionella teamen innehöll representanter från verksamheter som inte var aktuella för

de familjer som erbjöds stöd. Den tvärprofessionella samverkan som var mest aktuell skedde mellan individ- och familjeomsorgen och skolan, men också mellan familjen och vården med resurserna från individ och familjeomsorgen som stöd. I något enstaka fall skedde samverkan med arbetsmarknadsenheten och mot vuxenutbildningen.

Tvärprofessionell samverkan på strategisk nivå

Den tredje och sista nivån av tvärprofessionella team låg på strategisk nivå i HTL-team utvecklingsgrupp. Tanken med denna nivå av tvärprofessionell samverkan var att på första linjens chefsnivå utgöra ett analyserande och kartläggande forum som på övergripande kommundnivå tog sig an problemställningar som uppkom under arbetets gång. De skulle också utgöra ett beslutande forum som stöd till samordnaren för HTL-team skola om beslut behövde fattas av chefer för de medarbetare som ingick i teamen på skolorna. Strukturen och sammansättningen av deltagare i HTL-team utvecklingsgrupp var på det hela taget densamma under hela utvecklingsarbetet men med viss personalomsättning. Region Dalarna hade svårt att säkerställa sitt deltagande i utvecklingsarbetet och deltog inte alls sedan coronapandemins utbrott. HTL-team utvecklingsgrupp träffades regelbundet och arbetade med ett antal frågor som bedömdes som särskilt aktuella.

Tabell 6: Möten med HTL-team utvecklingsgrupp

Tidpunkt	Antal	Plats
Vår 2019	5	Stadshuset
Höst 2019	5	Stadshuset
Vår 2020	1 planeringsdag, arbete i mindre grupper	---
Höst 2020	4	Digitalt
Vår 2021	5	Digitalt

Efter att inledningsvis ha arbetat med att kartlägga befintligt förebyggande och främjande arbete i respektive enhet identifierades tre prioriterade områden att arbeta vidare med på kommunövergripande nivå för HTL-team utvecklingsgrupp: 1) *Att nå ut till föräldrar*, 2) *Att skapa aktiviteter i anslutning till skoldagen* och 3) *Att möjliggöra för kvällsaktiviteter för vuxna i skolans lokaler*.

Under våren 2020 arbetade utvecklingsgruppens deltagare med att konkretisera dessa tre prioriteringar. Men beslut fattades under hösten att genomförandet av dem skulle hänskjutas till öppnandet av nybyggda Paradisskolan hösten 2021. Utöver dessa tre prioriteringar påbörjades ett arbete som kallades *ständiga förbättringar* inom vilka HTL-team utvecklingsgrupp tillsammans i ett levande dokument noterade konkreta problem att förbättra sin samverkan kring. Arbetet med ständiga förbättringar visade sig i intervjuer med deltagarna i HTL-team utvecklingsgrupp vara uppskattat. Här upplevda deltagarna att de genom samverkan hittade konkreta samverkansytan inom vilka de kunde förbättra processen från sina respektive verksamheters håll. Särskilt samverkansytan mellan de två pilotskolorna och vuxenutbildningen och SFI förbättrades och förstärktes på sätt som berörde det prioriterade området att hitta sätt att nå fram till föräldrar till eleverna på skolorna. Konkret handlade detta om ett uppföljningssystem inom SFI-utbildningen, samt att inom SFI använda sig av material och information från skolorna i moment som rör samhällskunskap. Vad gäller de andra två prioriterade frågorna var det nedlagda arbetet inte lika uppskattat. En av deltagarna uttryckte i intervju att det känts som att tid lagts ner på något där man börjat i fel ände utan att veta om intresse fanns från barn och vuxna att delta i eller själva anordna aktiviteter i skolans lokaler på eftermiddags- och kvällstid.

Som stödande beslutsforum till HTL-team skola föreföll HTL-team utvecklingsgrupp otydlig. Enligt uppföljningsrapporterna som författats under utvecklingsarbetets gång kan man utläsa att ett antal beslut togs i frågor som lyfts från arbetet i teamen på skolorna. Trots att flera beslut fattats i utvecklingsgruppen efter att de lyfts från HTL-team skola så fick de inte önskvärd effekt. Ändringar av tidigare fattade beslut, genomfördes inte i enlighet med ändringsbesluten. Kommunikationen av och/eller följsamheten av fattade beslut förefaller ha brustit på något sätt. En iakttagelse här är att en otydlighet verkar ha funnits mellan olika personers och funktioners ansvar i kommunikationen mellan de olika nivåerna av utvecklingsarbetet.

Arbetet i HTL-team utvecklingsgrupp utgjorde under utvecklingsarbetet en förlängning av det som tidigare utgjort en arbetsgrupp för HTL-arbetet. De personer som ingick i gruppen upplevde ett värde i att träffas på regelbunden basis för att diskutera och hantera gemensamma utmaningar. På denna nivå av organisationen fanns också för samtliga inblandade ett tydligt mandat att fatta beslut för sina verksamheters arbete och gränsöverskridande arbete gentemot andra enheter.

Efter det första årets inventeringar och prioriteringar fanns en önskan att fokusera mer på det operativa arbetet i HTL-team skola och HTL-team barn. Relationen och kommunikationen mellan HTL-team skola och HTL-team utvecklingsgrupp flöt emellertid inte på i enlighet med idén i organisationskartan för utvecklingsarbetet. Både vid intervjuer efter en termins arbete och i slutet av arbetet upplevde deltagarna i utvecklingsgruppen att de inte fick riktigt grepp om vad som skedde i det operativa arbetet på skolorna. Som exempel kan lyftas att behovsbilderna av områdesinsatser på de två pilotskolorna som HTL-team skola utarbetade redan under första terminen, inte var känd bland deltagarna i HTL-team utvecklingsgrupp. De följdes därför inte upp eller efterfrågades av chefsnivån

i arbetet. Ett annat exempel är att antalet familjer som HTL-team skola identifierat och som HTL-team barn arbetat gentemot, inte upplevdes som känt av deltagarna i utvecklingsgruppen. Kännedom om statistik och resultat av det operativa arbetet i HTL-teamen var låg vid utvecklingsarbetets slutförande. Flera av deltagarna i HTL-team utvecklingsgrupp uttryckte också en besvikelse över detta i intervjuer vid utvecklingsarbetets avslut. De menade att det inverkat negativt på deras möjligheten att stötta sin personal i de tvärprofessionella teamen och fick vissa deltagare att uppleva att de och deras personal i HTL-teamen på pilotskolorna hade en observerande och passiv funktion i arbetet snarare än att utgöra en aktiv samverkanspart. Samtidigt gavs också uttryck för att arbetet lett till andra saker än väntat och att det upplevdes som att kommunen kommit en bra bit i att förbättra sin samverkan mellan olika verksamheter.

4.2 Några röster från medarbetare i utvecklingsarbetet

Som presentationen av de tvärprofessionella teamens arbete och resultat visat genomfördes insatser som planerat på samtliga nivåer av organisationen och de strukturer för tvärprofessionell samverkan som preliminärt satts samman inför arbetet justerades utifrån behov och förändringar som uppstod under utvecklingsarbetets gång. Samtidigt framgår att arbetet inte upplevts som fullt ut ändamålsenliga av dem som deltagit i arbetet och att arbetet bitvis präglats av ineffektiviteter och oklarheter som påverkat utfallet av antal insatser och eventuellt kvaliteten på de insatser som utvecklats.

Detta är inte ovanligt för samverkan av tvärprofessionell karaktär och en risk som utvecklingsarbetet HTL varit medvetna om och försökt hantera sedan arbetet startade (Se exempelvis Alexandersson & Jess 2015). För att sjösätta ett nytt tänkande eller nya arbetssätt krävs att den personal som genomför jobbet förstår den grundläggande idén bakom arbetssättet, att de engagerar sig i arbetet och får verktyg och resurser för att genomföra arbetet samt att de

värderar det resultat som blir utfallet av det (May & Finch 2009). I följande avsnitt fördjupar vi därför presentationen av de tvärprofessionella teamens arbete och resultat med några röster från de som deltagit i arbetet för att synliggöra hur medarbetare som deltagit i de tvärprofessionella teamens arbete på olika nivåer har förstått, genomfört och värderat HTL som utvecklingsarbete.

Stor uppslutning bakom idén

I intervjuer med medarbetare i utvecklingsarbetet visade det sig att det fanns en stark uppslutning bakom idén med HTL och införandet av tvärprofessionella team som arbetssätt. I HTL-utvecklingsgrupp talade man inledningsvis om en strävan att genomföra ett omfattande värdegrundsarbete inom Borlänge kommun som skulle bidra till att skapa en HTL-anda hos all personal. Inspirationen till denna anda kom från studiebesök i Manchester. Grundidén i HTL-andan skulle vara att se det som sitt ansvar att stödja barn och familjer till ett gott liv och att ta de tvärprofessionella kontakter som behövs snarare än att hänvisa Borlängeborna att själv kontakta annan profession för stöd. HTL-andan skulle på så sätt innebära att sträcka sig litet utanför sin allra snävaste arbetsbeskrivning för att säkerställa borlängebornas bästa. En sådan HTL-anda och inställning till borlängeborna var något som framkom som en lockelse för flera av de medarbetare som ingått i utvecklingsarbetet. En person som deltagit i HTL-arbetet berörde detta i samband med att hen tagit del av statistik som HTL arbetet utgått från för att sätta sina visioner och mål om att bryta de ojämlika livsvillkoren i kommunen: "...och då känns det lite så här – ska man packa ihop och skita i det här, att ens försöka..., eller ska man tänka att nu jävlar alltså!" (Intervju 5, HTL-team skola). För den här personen var svaret givet – med HTL lanserar kommunen en idé som är värd att prova för att med krafttag ta tag i ojämlikheten.

Vid direkta frågor till medarbetare i utvecklingsarbetet om vad HTL innebar för dem kunde de flesta också tydligt och utan betänketid formulera sin förståelse av arbetet. En person svarade att "Jag tänker att vi ska identifiera och försöka upptäcka begynnande problem och svårigheter för eleverna i ett tidigt stadium (...) att identifiera och stötta upp i ett tidigt skede" (Intervju 3 HTL-team skola). En annan person svarade lika självklart att det handlar om förebyggande socialt arbete på ett generellt plan. "Det handlar om att komma in innan, att avstyra och tänka till innan och få in professionernas åsikt i det hela så att man kan ta välgrundade beslut." (Intervju 7, HTL-team skola).

Som idé och vision betraktat föreföll medarbetarna i utvecklingsarbetet överens om att arbetet för jämlik hälsa, jämlik trygghet och jämlikt lärande behövs och är efterlängtad. Det verkade också för de allra flesta finnas en idé om vad HTL innebar för dem utifrån deras roll i organisationen.

Svårigheter att omsätta idén i praktik

Trots den stora övertygelsen om behovet av HTL-arbetet och en god uppslutning bakom idén visade sig förståelsen för vad själva arbetet i de tvärprofessionella teamen innebar vara svag och oenig. Oklarheter fanns såväl för vad respektive nivå av tvärprofessionellt arbete i praktiken förväntades göra som vad den egna arbetsinsatsen innebar. En person uttryckte sig så här: "Jag tycker ju liksom att själva HTL-projektet, när man pratar om och hur man vill att det ska vara, låter jättebra. Sedan tycker jag inte riktigt att det har fungerat i praktiken" (Intervju 1, HTL-team skola). En annan medarbetare uttryckte sig som att det borde ha förekommit mer omfattande diskussioner innan man satte i gång de tvärprofessionella teamens arbete så att alla var på samma plan, för det menar hen att de inte varit. Denna medarbetare upplevde att förväntningarna från skolans, socialtjänstens och vuxenverksamheternas håll varit olika: "Spelplanen var väldigt olika när vi gick in ... och det tog väldigt lång tid innan vi förstod att vi talade om olika saker" (Intervju 2, HTL-team

skola). Ett annat sätt att se på svårigheterna i att omsätta idén i praktik är i relation till själva uppdragsbeskrivningen och hur den eventuellt påverkat genomförandet.

Det var en ganska tydlig projektplan och så vidare. Och den har man ... den kanske har skapat mer lösningar, att kreativiteten och lusten i det här projektet ... har kvävts liksom. Det har lagt locket på (Intervju 8, ledningsgrupp).

Lättare att samverka på individnivå än på områdesnivå

Att gå från idé till handling visade sig vara en svårighet i utvecklingsarbetet på flera sätt. Dels visade det sig vara svårt att omsätta idén i konkret arbete för respektive medarbetare utöver mötestid för HTL-teamen. Dels visade det sig att medarbetarnas olika förståelse av HTL försvårade samverkan. Framför allt handlade denna oklarhet och otydlighet om omfånget av arbetet som spant över tvärprofessionell samverkan på både områdesnivå och individnivå. Att samverka kring individärenden har de flesta god vana av. Men att samverka på områdes- eller gruppnivå har upplevts som mer ovant.

På individnivån så vet alla hur det går att samverka. Det är inte i ärenden... där är det absolut inga svårigheter, där hittar man lösningar. Det är när man kommer upp ... så upplevs det litet luddigt helt enkelt. Det känns aldrig som vi gör något. (Intervju 7, HTL-team skola).

Att tänka i termer av områdesinsatser och delvis universella insatser var svårt och för vissa medarbetare inte heller önskvärt. Vissa medarbetare uppfattade HTL framförallt som det arbete som skedde inom ramen för HTL-team barn vilket innebar ett tydligt uttryck för viljan och tilltron till att arbeta närmast enskilda individer med stöd. Samtidigt gjorde utvecklingsarbetet tydliga framsteg vad gäller att utforma förebyggande insatser på områdesnivå. Att separera individnivån HTL-team barn från områdesinsatserna HTL-team skola uppskattades av merparten men inte alla inblandade medarbetare. ”Jag

tänker att den här uppdelningen mellan skola och individ gör att det är lättare att tänka stort” (Intervju 5, HTL-team skola). Dels handlar detta resonemang om möjligheten att nå fler genom gruppinformation än vid individuella samtal när det gäller problem som är omfattande för ett område. Dels handlar det om en tilltro till att låta information sprida sig mellan människor i området efter det att information givits från kommunen: ”Jag tänker också att jag vet från tidigare erfarenheter att, är det något folk gör så är det att prata med varandra, Det gör de! Det sprider sig, ringar på vattnet liksom” (Intervju 5, HTL-team skola).

Det stora omfånget försvårar kommunikation och ledning

Återkommande i intervjuerna med medarbetare i HTL-teamen påtalas en upplevd brist på kommunikation inom utvecklingsarbetet vad gäller kommunikation om idén bakom HTL, idén med arbetssätten och idén med målgruppen. Oklarheterna i de frågorna bidrog enligt medarbetarna i de tvärprofessionella teamen också till att efterfrågan på HTL inte varit särskilt stor i verksamheterna eftersom personalen i organisationen inte fått klart för sig vad de kunde få stöd med eller vad slags frågor de kunde lyfta till HTL. Det påverkade också utvecklingsarbetets status menade vissa, då det upplevts ha varit ”mycket snack men lite verkstad” (Intervju 6, HTL-team skola). Detta uttrycktes på litet olika sätt av olika personer, men det framträdde en bild av att idéerna om de tvärprofessionella teamens arbete i praktiken var tydligare högre upp i organisationen än bland dem som skulle utföra jobbet. En medarbetare sa att ”Det hade behövt grundläggas en betydelse för vad HTL står för som inte bara finns inom ledningen utan också bland medarbetarna och den biten tycker man inte har funnits. Förväntningarna har varit oklara på vad man kan göra och ska göra” (Intervju 7, HTL-team skola). Rösterna kring detta tog sig litet olika uttryck:

Vi får frågor som vi ska besvara. Sen ska chefen ta dem till nästa steg. Det är inte direkt någon som har pratat med oss som lever i nuet – där ute – det tycker jag är jättetråkigt. (Intervju 2, HTL-team skola).

Det framkom också under intervjuerna att det upplevts som försvårande i arbetet att beslut som rör HTL-team skola och HTL-team barn fattats löpande på nivån HTL-team utvecklingsgrupp, där samtliga chefer ingått. Detta medförde att deltagare i teamen på skolorna inte upplevt att de haft fullt förtroende att utarbeta arbetsformer och insatser, samt att samordnaren för HTL-team skola mer fått rollen av en mötesledare och informatör än som en processledare för utvecklingsarbetet. Ledningen av utvecklingsarbetet uppfattades i praktiken istället ske på organisationsnivå HTL-team utvecklingsgrupp.

Från ledningshåll uttrycktes också en medvetenhet om olika frihetsgrader inom arbetets ramar beroende på vilken nivå av organisationen man arbetar.

Vi har nog underskattat svårigheten vi har gett oss in i. För i ledande position så har du förmånen kanske att utmana saker och ting lättare. Du har så att säga mindre att förlora. Mer och vinna i ett utvecklingsarbete på att utmana, medan varje enskild medarbetare inte har det. Det vill säga det krävs mer av dom för att vara kreativa, fritänkande, utmanande, och det kanske vi... vi har utgått kanske i det fallet från oss själva, att vi har varit entusiastiska, vi har modet, och vi har också verktygen. Det ligger oss närmare till hands. Vi har ett sånt mandat med oss i våra anställningsavtal (Intervju 3, ledningsgrupp).

Framåt med vissa justeringar?

Eftersom alla medarbetare som deltagit i utvecklingsarbetet på olika nivåer och med olika insatser var positivt inställda till grundidén med HTL och behovet av det, kom de också med förslag till förbättringar eller justeringar inför det fortsatta arbetet.

Men sedan vill vi ju komma tillbaks [...] Det här behöver bollas, det här behöver bearbetas för att vi ska kunna ta nästa steg, och nästnasta steg. Det är ju en förhoppning jag har. [...] Det behövs tillgnissel för att det ska ställas lite nya frågor (Intervju 3, ledningsgrupp).

En idé som lyftes bygger på upplevelsen av att kommunen involverat för många verksamheter för tidigt, så att vissa upplevt sig sitta med som åhörare litet vid sidan av. En möjlighet är därför att, för det operativa arbetet, skapa flera men mindre samverkansgrupper för olika aktuella processer (Intervju 1, HTL-utvecklingsgrupp).

Även om det verkade finnas en ganska samstämmig bild bland dem som deltagit i arbetet att det varit svårt att få idén om tvärprofessionell samverkan med familjen i fokus att sätta sig i en tydlig och konkret struktur som givit önskvärda effekter, ska det inte tolkas som om arbetet varit förgäves eller att det upplevts som något som enbart tagit upp tid utan att nå effekt. En medarbetare önskade verkligen att kunna komma vidare och kunna ta upp tråden där den tappades när coronapandemin lamslog delar av arbetet:

Vi är ett gäng som är så drivna och som vill. Vi fick så bra feed-back från föräldrarna. De kom, och de ställde frågor, det märks att det finns en stor okunskap, och också att det finns ett behov för det HTL jobbar med (Intervju 9, HTL-team skola).

En annan medarbetare uttryckte sig litet mer försiktigt om en möjlig fortsättning: "Får man till ett koncept och inte tar sig vatten över huvudet – då tror jag att man blir mer motiverad" (Intervju 4 HTL- utvecklingsgrupp). Som avslutning på denna värdering av arbetet låter jag en av de mest hoppfulla medarbetarna som upplevt att kommunen genom HTL kommit långt i sitt arbete med utökad tvärprofessionell samverkan få sista ordet: "Det är litet som en vulkan – det har börjat bubbla. Jag tror att vi kan komma vidare" (Intervju 3, HTL-utvecklingsgrupp).

4.3 Diskussion av resultaten i relation till önskvärda effekter

Det övergripande målet för utvecklingsarbetet har handlat om att utveckla rutiner för främjande och förebyggande insatser som ökar barns jämlika hälsa, lärande och trygghet, samt att etablera rutiner för tidigt stöd till barn som visar tecken på behov av stöd från samhället för sin utveckling. Omfånget för Borlänge kommuns utvecklingsarbete *Tvärprofessionella team HTL pilotskolor* har varit brett och omfattat förebyggande insatser på såväl samhällsnivå som områdesnivå och individnivå. Det visade sig tidigt i arbetet att det var betydligt svårare att tänka på samhällsnivå och områdesnivå än på individnivå. I inledande inventeringar av befintliga insatser i verksamheterna var också antalet insatser betydligt fler på individnivå än på områdesnivå och slutligen på samhällsnivå. Tre år utgör ändå en tillräckligt lång tid för att tillryggalägga vissa förflyttningar i såväl gemensamma idéer som i gemensamma arbetssätt och under utvecklingsarbetets gång har idéer om främjande insatser på områdesnivå och samhällsnivå formulerats och i viss mån provats.

Den struktur som provats för tvärprofessionella samverkan inom ramen för utvecklingsarbetet HTL justerades något under arbetets gång och visade sig ha vissa inneboende svårigheter i relation till uppsatta mål. Särskilt kommunikation och mandat för så många nivåer som fyra visade sig försvåra det faktiska och praktiska arbetet samtidigt som det förefallit som viktigt att ha samverkan på såväl strategisk som operativ nivå. Att reducera organisationskartan för samverkan till två nivåer vore kanske lättare att hantera och förstå för de inblandade. Det skulle innebära en strategisk och en operativ nivå motsvarande HTL-team utvecklingsgrupp och HTL-team skola. Också omfattningen av vilka verksamheter som har ingått i HTL-teamen har varit väl tilltaget i utvecklingsarbetet. Flera av verksamheterna har inte varit särskilt aktiva i de aktiviteter som utformats. I praktiken har flera mindre omfattande samverkans-team uppstått inom ramen för helheten. Dels ett samverkansspår mellan vuxenutbildning och skolan för att nå föräldrar. Dels

ett samverkansspår för tidiga insatser för barn mellan framför allt elevhälsa och socialtjänst. Genom denna tvådelning av olika slags samverkan kan en fast och fungerande struktur för samverkan inte sägas ha konsoliderats men väl utvecklats till två möjliga spår att fortsätta samverka kring.

Det är svårt att uttala sig om arbetets effekter också på kort sikt. En önskad effekt med arbetet var att samverkan skulle gå snabbare än tidigare. Antalet fall av tvärprofessionell samverkan på individnivå var inte så omfattande, men av den personal som arbetat i gränssnittet elevhälsa och HTL-team barn tycks det arbetssätt som utvecklats för individärenden ha upplevts som smidig och snabb. Arbetet visade emellertid att behovet av samverkan med fler aktörer inte var så stort som man initialt trott. Vad gäller utvecklandet av insatser till barn i skolan samt deras föräldrar vad gäller att förbättra hälsa, trygghet och lärande, har med anledning av coronapandemin inte heller det kunnat utvärderas under någon längre tid. Utifrån reaktionerna på den information om relevanta teman rörande Hälsa, Trygghet och Lärande som sändes ut digitalt till elever och vårdnadshavare förefaller dock detta slags insats på områdesnivå emellertid också kunna ge goda effekter vad gäller samtal kring angelägna frågor i hemmet och i skolan. De behovsanalyser som genomfördes på områdesnivå i relation till respektive skola innehöll flera goda förslag till förebyggande insatser på områdesnivå som skulle kunna vara en idé att genomföra på samtliga skolor i kommunen för att kartlägga områdesspecifika behov att arbeta gentemot.

5. Röster från familjer som fått stöd

Under utvecklingsarbetet HTL:s genomförande fick 30 familjer stöd via HTL-team barn. 21 ärenden aktualiserades från Tjärnaskolan och 9 från Nygårdsskolan. Av de barn som blev aktuella för stödet var 25 pojkar och 5 flickor. Den mest aktiva perioden för HTL-team barn var hösten 2019 och våren 2020 efter det att arbetet kommit igång och fram till dess att coronapandemin drabbade världen och en av samordnarna för HTL-team barn gick på föräldradighet. De flesta insatserna utfördes eller inleddes innan coronapandemin. I detta kapitel besvaras följeforskningens andra frågeställning om *hur familjer har upplevt det stöd de fått genom de tvärprofessionella teamen och om stödet har varit till hjälp för dem.*

Av de trettio familjer som fått stöd har sex intervjuats. För att få svar på hur familjerna upplevt det stöd de fått ställdes frågor om hur familjerna kommit i kontakt med det tvärprofessionella teamet, vilka skäl de sett som anledning till stödet, hur de upplevt det tvärprofessionella teamets arbetssätt, vilket slags stöd de fått, samt om de värdesatt det och skulle rekommendera arbetssättet för andra familjer.

5.1 Hur fick familjerna kontakt med HTL-teamet?

Intervjuerna med föräldrar som fått stöd inleddes med frågan hur det gått till när de kom i kontakt med HTL-teamet. Den vanligaste vägen till kontakt visade sig vara via skolan. I regel var det någon som arbetar i skolan; en klasslärare, kurator eller rektor som informerat familjen om det pågående arbetet i HTL och frågat om det kunde vara något för familjen att ta stöd av. Att skolan var den vanligaste vägen in i de tvärprofessionella teamens arbete är inte förvånande med tanken på att HTL-teamen utgått från två grundskolor.

Även om de flesta ärenden initierats av skolan så visade det sig i intervjuerna att det i några fall varit föräldrarna själva som tagit kontakt med skolans personal med frågor om HTL. Under det första året av utvecklingsarbetet HTL var samordnarna för HTL-team barn aktivt deltagande i de möten som skedde på de två pilotskolorna vid föräldramöten och arbetsplatsträffar, för att berätta om sitt arbete och för att möjliggöra en relationsyta till såväl anställda som elever och föräldrar. En av föräldrarna (Intervju, vårdnadshavare 4) berättar att hon frågat sitt barns mentor om de kunde få stöd av HTL efter ett föräldramöte. Det ledde till att familjen träffade samordnarna för HTL-team barn tillsammans med mentorn vid ett tillfälle, och att HTL-teamets arbete efter det övergick till stödjande träffar i hemmet med mamman och barnet utan representant från skolan. En annan förälder (Intervju, vårdnadshavare 3) berättar att hon kontaktade kuratorn på barnets skola på grund av oro över att barnet sovit dåligt och varit deppig under en längre period. Kuratorn erbjöd då ett möte tillsammans med HTL-team barn. I båda dessa exempel kom en tidig och samordnad insats till stånd mellan skola och socialtjänst. De utgör exempel på hur såväl föräldrar som anställda på skolan fått kännedom om HTL som en väg till tidig insats vid oro för barnets välmående och hur de kunnat erbjuda en snabb insats som efter en första gemensam träff övergått till stöd via socialtjänsten genom föräldrastöd och öppenvårdssamtal för såväl barn som föräldrar.

En grundläggande tanke i HTL-teamens arbete var att det stöd som erbjöds skulle vara på främjande och förebyggande nivå, vilket har tolkats som att pågående insatser från socialtjänst eller andra instanser inte skulle vara aktuella för de barn och familjer som erbjöds stöd. Men detta visade sig vara svårt att upprätthålla under utvecklingsarbetet. Några av de familjer som fått stöd har därför också haft kontakt med såväl BUP som socialtjänst. I dessa fall var det också svårare för föräldrarna att minnas vem som gjort vad initialt och hur kontakten till det tvärprofessionella teamets arbete inleddes. Två av

familjerna som intervjuades gav uttryck för denna oklarhet i vem som erbjudit stödet. ”Jag har för mig att skolan erbjöd mig hjälp, eller om det var socialen, vet jag inte? Det måste ju ha varit skolan eftersom det är skolan som har kontakt med dem mest – eller?” (Intervju, vårdnadshavare 5). Denna typ av utsagor vittnar om att det kan vara mycket att hålla reda på för en familj där problem börjat visa sig och kontakter finns med flera enheter på kommunen och/eller inom vården. Just detta, att det är ansträngande att hålla kontakten med flera myndigheter eller kontaktytor inom kommunen, har också angetts som ett av skälen till att erbjuda tvärprofessionellt samordnat stöd från kommunens sida, så att föräldrars börda att själva samordna kontakter ska minska.

5.2 Varför blev HTL-teamets stöd aktuellt?

En fråga som angränsar den om hur stödet från HTL-teamet kom till stånd för familjerna är skälen som familjerna har upplevt till att de fått stöd. Vilka tidiga signaler var det man reagerade på hos barnet? Och vem var det som reagerade? Av de föräldrar som intervjuats angavs skolfrånvaro som det övervägande skälet till oro, men också humörförändringar antingen genom nedstämdhet och saknad lust och ork eller aggressivitet och utåtagerande beteende. En förälder angav skälet till att de blivit aktuella för stöd från HTL på följande vis:

Under den här tiden mitt barn hade frånvaro. De såg ju att det stämde inte på lektionerna. Det blev bara dåligare, och dåligare och dåligare. Mitt barn hade stress, mitt barn hade ont i magen, allt möjligt (Intervju, vårdnadshavare 6).

Och ytterligare en förälder uttryckte skälet till stöd så här:

Ja, alltså i början var det med mitt barn, hen hade mycket svårt att vakna på morgonen och hen var deprimerad, hen mådde inte bra. Det vart jättesvårt. Hen vaknade arg, sur, vi kom ingen stans. Vi försökte själva men det gick inte (Intervju, vårdnadshavare 3).

Den person som reagerat på barnets beteende var antingen någon av skolans personal eller en vårdnadshavare, eller bådadera. Situationen runt barnet upplevdes av någon eller båda parter som svår att lösa i klassrumssituationen eller svår för familjen att hantera hemma och behov av att göra något ytterligare upplevdes som nödvändigt. De skäl som nämnts av föräldrar är typiska för tidiga signaler på något slags risk för ett barn, men de är också otydliga så till vida att de inte ger skäl till någon specialistinsats. Detta är också förenligt med grundtanken i HTL-teamens arbete att utgöra en enkel brygga mellan en problemtyngd vardag och en oproblematiserad vardag genom tidiga samordnade insatser.

5.3 Vilket stöd har familjerna fått?

En central fråga för att förstå och avgöra värdet av HTL-teamens arbete är vad slags stöd som familjerna upplevt sig ha fått. I en av familjerna var barnet enligt mamman håglöst och lågpresterande i skolan. Barnet ville ingenting. Detta var det främsta skälet till att HTL-teamet blev aktuellt. I HTL-teamets kontakt med familjen och vid samtal med alla familjemedlemmar framkom att det centrala problemet för barnet var pappan i familjen, som varit deprimerad under längre tid. Detta påverkade hela familjens mående och ekonomi. Familjen i fråga hade bott i Borlänge i femton års tid, var utrikesfödda och hade levt med knappt kapital vad gäller såväl ekonomi, språk, utbildning och socialt kontaktnät. Så här berättade mamman i familjen om det stöd de fått av HTL:

De hade jättebra råd och tips. Och han (maken) var på behandling när han mådde jättedåligt. Och de hjälpte oss. För först – jag testade med min man, jag fick ... jag kom ingen stans. Men när han fick prata med kuratorn och M och E och de säger "Det här är vanligt, många har varit igenom det här". Och de var med faktiskt. Det var de som skjutsade han, och han hittade flera vuxna runt om kring sig. Och han kände att jag tar steget – jag törs! (Intervju, vårdnadshavare 3).

I detta konkreta fall handlade stödet dels om att prata om att det är vanligt med psykisk ohälsa, dels om att handfast erbjuda sig att skjutsa pappan till en

psykiatrisk klinik – att inte bara hänvisa med ord till att pappan bör uppsöka vård utan att vara den som kör bilen, den som finns med hela vägen samtidigt som mamman i familjen kunde stanna hemma med barnen. Familjen behövde på så sätt inte själva tänka på hela situationen, eller sköta allt på egen hand. Genom HTL-teamet kom en professionell person in och ledde dem vid handen till en lösning på sina problem.

En annan familj som fått stöd av HTL-teamet bestod av en ensamstående mamma och ett barn. Också denna mamma var utrikesfödd. Hon arbetade heltid och levde ensam med sin son som hade svårigheter i skolan och livet, med en diagnos inom autismspektrumet. Familjen föreföll vid intervjun som ganska ensam, med knappt kapital vad gäller ekonomi, utbildning, kontaktnät och saker. Också i denna intervju gavs exempel på att HTL inneburit en kontaktperson som funnits där handgripligen för att se till att saker som riskerade att rinna ut i sanden blev av. Som exempelvis ett läkarbesök som varit svårt för mamman att få till:

En gång han (HTL-team barn M) skjutsade oss till Falun. Vi har en läkare tid för att skriva medicin, så han skjutsade oss. Vi träffade läkare tillsammans. [...] M sa senaste gången när han skjutsade oss till Falun, jag fick hans kort, för mitt barn tar medicin nu: "Men om du känner att ditt barn inte blir bättre, om du känner att du behöver någonting, du kan ringa direkt" (Intervju, vårdnadshavare 4).

Ytterligare en familj som bestod av en ensamstående mamma och en son beskrev i intervjun en brist på ork i sin vardag. Denna familj var Borlängebördig och mamman hade såväl utbildning som arbete. De hade också ett kontaktnät av familj och vänner. Men att vara ensamstående mamma med ett barn med autismspektrumdiagnos var ansträngande för mamman. Det arbete som hon upplevde att hon fick som stöd från HTL beskrev hon så här under intervjun:

Ja, men det är väl just det där att han (HTL-team barn M) har liksom pushat på mig. (...) Jag är ju, jag tänker ju att jag har blivit ganska stark i mig själv på grund av mitt barn liksom, litet skinn på näsan och fått tagit diskussioner med myndigheter och så där. Men flertalet föräldrar som har NPF-barn behöver som jag sa nu, det här med positiv feed-back och lite påminnelser kanske och litet – nån som – om man inte kan prata för sig själv – att ha nån, som han då, eller nån som är som han – prata med myndigheter eller så – det tycker jag är toppen (Intervju, vårdnadshavare 5).

En annan av familjerna som intervjuats bestod av en mamma och en flicka, som i stora delar levt sitt liv ensamma. Pappan till flickan fanns i närheten, men upprottet mellan mamman och pappan som skedde i närtid efter att flickan föddes var inte bra och hade påverkat deras liv mycket. Mamman berättade i intervjun att hon själv haft erfarenheter av en mycket dålig barndom med missbrukande föräldrar och en pappa som misshandlat såväl sin hustru som sina barn. Hon menade att hon själv bara sett föräldraskapets negativa sidor och inte riktigt visste vad en bra förälder är. I denna familjekonstellation fick både barnet, mamman och pappan enskilda samtal via öppenvården, vilket lett till en lugnare situation och konkreta insatser i skolsituationen. Mamman uttryckte sig så här i intervjun om det stöd de fått:

... Och sen, det här med att mitt barn får gå och prata med M också om sin pappa. Att mitt barn kanske, Jag vill ju gärna att de ska ha kontakt, men mitt barn och hans pappa, men det är ju ingenting jag kan rå på längre. Hen är 12 år, jag kan inte tvinga hen. Någonstans i det hela måste hen ha ett val. Men märker jag att *han* vill, att *han* engagerar sig, att *han* visar. Då kan jag börja säga till mitt barn att – du kanske ska börja umgås litet med din pappa. Men det är det som är så bra med M, att det är ... när inte vi har haft M, när vi inte hade han alls. Då kunde jag ringa till han (pappan) och "Har du tänkt att umgås med ditt barn nåt?" "Jag var på han jämt och ständigt!". Nu känner jag att jag kan lämna av det. Fast jag egentligen vill ringa till honom och skrika och be honom dra åt helvete.

J: Men menar du att du kan ta ut det mot M i stället, i samtal men också att det finns en man, en manlig förebild i ditt liv eller tolkar jag det fel?

Nej, det är så! Jag själv har blivit mycket lugnare (Intervju, vårdnadshavare 6).

Att arbeta familjecentrerat var en av de grundläggande idéerna bakom HTL-teamens arbete. Det familjecentrerade arbetet bygger på att hela familjens situation ska utgöra föremål för stöttande arbete, inte bara barnets situation i skolan. I intervjuerna framkom att detta har varit tydligt för familjerna och dessutom mycket uppskattat. Barnen fick stöd, men också föräldrarna, både i form av stöd till hela familjen tillsammans och i enskilda samtal och andra insatser:

Mitt barn får ju gå hit och prata och hen mår ju bra av det. Vi har fått några möten också, för att höra hur det går och så. Men det har inte varit många. Det allra mesta har varit att mitt barn går själv (Intervju, vårdnadshavare 1).

Ja, vi har träffats enskilt och hela familjen. De har besökt oss hemma, två gånger tror jag. Och de har pratat med mig och mitt barn och så. Vi har fått veta litet hur det känns på skolan och så (Intervju, vårdnadshavare 3).

Samtalen med barnen och utifrån barnens perspektiv har varit centralt, men också det att samtala med hela familjen och att arbeta med hela familjesituationen. Och det är utifrån det som också de konkreta insatserna av tvärprofessionell karaktär visade sig. Särskilt i två fall handlade det tvärprofessionella arbetet om att förmedla eller stötta i kontakter med vårdinrättningar, vilket visserligen låg utanför de tvärprofessionella teamen på grundskolornas uppdrag, men som likväl innebar tvärprofessionellt stöd genom att förmedla kontakt och stötta i kontakt med vården. Först efter det var det möjligt med insatser som underlättade för att ta sig vidare till studier eller arbete.

Och sedan sa de att de ska försöka att få ett – genom AME då – ett arbete. De har fixat en kontakt med någon chef där, som haft möte, och sen blev det jobb där. Och det går jättebra. Han är ju där varenda dag. Till och med jag kan bli sjuk någon dag, jag som är i princip liksom – jag jobbar, men han – jag är chockad – förut han klarade inget arbete, aldrig. Han går in i väggen efter 2–3 veckor sedan blir han sjukskriven. Nu har han jobbat (peppar peppar) i tre månader. ... Det har öppnat en väg för honom. Han började hoppas igen, alltså hoppet kommer, han hade gett upp ett tag, min man. Men nu känns det jättebra (Intervju, vårdnadshavare 3).

5.4 Hur har familjerna upplevt HTL-teamets arbetssätt?

De familjer som fått stöd via HTL har litet olika bakgrund och erfarenhet av stöd och kontakt med kommun och andra vårdinstanser tidigare. Men gemensamt är att de upplevt arbetssättet som värdefullt och tillitsfullt. Flera föräldrar nämnde under intervjun att de upplevt ett direkt tillitsfullt bemötande och en avslappnad inställning i att få bli bemött på hemmaplan. De kände att de som arbetat med HTL inte ifrågasatt deras föräldraförmåga eller dömt ut något i deras sätt att leva. De kände snarare att de blivit erbjudna ett frivilligt stöd som utgått från deras individuella behov.

Det är så himla värdefullt. Alltså det är mer värdefullt att man får en bra respektfull relation till någon som man känner till väl och ett barn väl, än att man följer en plan. ... De har inte pekat på att jag har gjort nå't fel eller gett mig mer skuld i alltihopa, för det har man så mycket ändå. ... Att de har gjort en insats utan att känner att "där är hon som är sämst" utan det känns som om det har varit öppna kort. ... Jag har fått mycket stöd med mina barn och det här kändes som något helt nytt. Ett nytänk (Intervju, vårdnadshavare 2).

En annan förälder som verkligen var trött på den situation hon befann sig i när HTL erbjöds säger så här:

Första intrycket, när de kom hem – det var ju innan coronan. De kom hem – och de fick väldigt bra kontakt med mitt barn direkt. Pappa var där, min särbo var där. Och alla kände att de förstod mig direkt, och sa rätt saker och så där. Och det är inte ofta det händer.

Man känner hela tiden att många motarbetar en på något vis, att man får göra allting själv. Men direkt när de kom in i bilden så kändes det som att allting bara kom på plats på något vis (Intervju, vårdnadshavare 5).

Flera av de föräldrar som intervjuades tog upp den självklara öppenhet som de upplevt i HTL-arbetet. Öppenheten uttrycktes på flera sätt. Dels genom en upplevd frivillighet och att det uppfattades som ett erbjudande som det var upp till familjen själv att välja om de ville ta emot eller inte. En annan del av öppenheten i arbetssättet uttrycktes i det att alla i familjen erbjöds stöd tillsammans eller var och en för sig. Flera tog också upp det värdefulla och vilsamma i att träffas i hemmet.

Nej men det var jätteskönt. Det var här hemma, här kan man liksom slappna av, och det var bäst för mitt barns skull eftersom hen har lite svårt med förändringar och så där. Så det kändes bra när de började komma här först, sedan började vi gå till dem på öppenvården (Intervju, vårdnadshavare 6).

I slutet av intervjuerna med föräldrarna ställde vi frågan om de skulle rekommendera HTL till andra familjer och om de var nöjda med det stöd de fått. Deras svar var översvallande positiva och framför uttryckte de en tacksamhet över att ha blivit uppmärksammade och erbjudna ett stöd som de själva inte visste fanns för dem:

Jag är jättetacksam, det har gett frukt, och fortfarande till framtiden. Hela familjen alltså – både barnen och vi vuxna. ... De har gjort väldigt stort steg för min man, stort framsteg. Stor skillnad mellan förut och nu. Tack vare deras insats. ... Vi är jättenöjda, tacksamma. Förstår du? Det är en väldigt viktig punkt i vårt liv (Intervju, vårdnadshavare 3).

Att ett barns problem hanterats på familjenivå så att också föräldrarna fått stöd i sin situation för att stötta både sitt barn och sig själva till att må bättre uppfattade samtliga föräldrar som intervjuas som ett fruktbart arbetssätt som de tror skulle hjälpa många familjer: ”Ja, det är ju jag som har fått hjälp, och då genom min hjälp så mår ju mitt barn bättre” (Intervju, vårdnadshavare 5).

5.5 Diskussion – stödjande arbete för jämlika livsvillkor

Grundidén och målsättningen för arbetet med tvärprofessionella HTL-team har varit att ställa om kommunens sätt att arbeta tillsammans för att möta och motverka den segregation och ojämlikhet som finns i kommunen och som innebär att levnadsvillkoren för människor skiljer sig åt vad gäller hälsa, trygghet och lärande. I intervjuerna med de familjer som fått stöd från HTL-teamens arbete framkommer exempel på hur ojämlikheten tar sig uttryck i familjernas vardag; deras hälsa, trygghet och lärande. Det framkom i intervjuerna också hur en kommun kan arbeta konkret med att motverka ojämlikhetens effekter när den uppstår på områdesnivå och i detta fall med familjer, på individnivå. Det konkreta arbetet har handlat mycket om att finnas där som en människa som kan bidra med insatser när föräldrars och barns egna resurser i form av ork, ekonomi, kontakter eller tilltro, inte räcker till eller brister.

De föräldrar som ställt upp för intervju om sina upplevelser av HTL-arbetet har varit mycket tacksamma för det stöd de fått. De har upplevt det som vilsamt att någon kommit till dem i deras hem, att de har erbjudits ett stöd som de har upplevt att de haft möjlighet att säga nej till, och att detta stöd inneburit en personlig kontakt med en person som stöttat dem terapeutiskt samt i att ta nödvändiga steg i kontakter med andra parter för att sätta planer för barnet i skolan, medicinskt stöd eller arbete eller studier för sin egen del. Att tala om familjers vardag i termer av jämlikhet och ojämlikhet innebär att tala om olika stor tillgång till resurser eller kapital av olika slag och hur detta påverkar deras vardagliga livsföring. De utsagor som föräldrarna i denna intervjustudie delgivit oss visar att deras tillgång till resurser när det gäller ork, socialt kontaktnät och stöd att driva sin egen – och sina barns – sak, är låga och att stöd i att stötta detta slags resurser ger goda resultat i relation till kommunens målsättning att hjälpa borlängebor att utvecklas till självsäkra, kloka och trygga individer som klarar sig bra genom livet.

6. Jämförelse med andra utvecklingsarbeten för tidiga samordnade insatser

De utmaningar som ligger bakom Borlänge kommuns utvecklingsarbete HTL delas med många andra. Ökande ojämlikhet mellan olika grupper av människor i samhället och en välfärdssektor som präglas av starkt arbetsdelade organisationer med specialister som delats upp i olika avdelningar har ökat behovet av samverkan (Axelsson & Bihari Axelsson 2006, Graham & Barter 1999). Överenskommelser finns ofta för samverkan mellan olika parter men mängden överenskommelser upplevs av många som "vildvuxen och oöverblickbar" (Rånlund & Segerström 2019, s. 4). Samtidigt som flertalet samverkansöverenskommelser finns, så är modellen för hur samverkan ska ske, ofta otydlig och upp till de samverkande parterna att själva utforma (Rånlund & Segerström 2019). I denna situation hamnar barn som av olika anledningar behöver stöd från flera av samhällets aktörer lätt i kläm. På många håll genomförs också lokala och regionala utvecklingsarbeten för att arbeta mer samordnat och med tidigt stöd till barn och unga.

Detta kapitel svarar mot följeforskningens tredje frågeställning om vilka jämförelser som kan göras mellan Borlänge kommuns utvecklingsarbete HTL och andra liknande utvecklingsarbeten, nationellt och internationellt. Jämförelsen utgår från Socialstyrelsens och Skolverkets uppdrag från regeringen om tidiga samordnade insatser för barn och unga (TSI). Som internationell jämförelse fokuseras Skottlands arbete Getting it right for every child (GIRFEC) som fått internationell uppmärksamhet och särskild uppskattning i Sverige (Coles m. fl. 2016, Thelin, Enell & Forkby 2021).

6.1 Regeringsuppdraget tidiga samordnade insatser TSI

I mars 2017 fick Skolverket och Socialstyrelsen i uppdrag av regeringen att under tre år (2018–2020) genomföra ett nationellt utvecklingsarbete med syfte att förbättra samverkan mellan skolans elevhälsa, hälso- och sjukvården och socialtjänsten. Ansvaret att samverka är redan gemensamt för berörda verksamheter men erfarenheten har visat att samverkan i praktiken hindras av upplevt otydliga uppdrag, otillräckliga resurser och orimliga förväntningar på vad andra samverkanspartners kan åstadkomma (Regeringsbeslut 2017, s. 4). Dessa hinder behöver på något sätt överbryggas. I uppdraget ingick därför att bygga upp strukturer för samverkan utifrån ett helhetsperspektiv runt barn och unga i behov av stöd från flera parter och att därigenom minska risken för att barn med behov av stöd från flera aktörer hamnar mellan stolarna på grund av oklarheter i ansvar. Idén bakom denna förbättrade samverkan kring barn och unga sammanfattas i benämningen tidiga och samordnade insatser (TSI) (Regeringsbeslut 2017, s. 1).

Skolverket och Socialstyrelsen har i TSI-uppdraget haft till uppgift att kartlägga och identifiera goda exempel och framgångsfaktorer för samverkan, men också juridiska och strukturella hinder för samverkan (Regeringsbeslut 2017, s. 2). Inom ramen för sitt uppdrag har de följt och erbjudit stöd till runt 40 lokala utvecklingsarbeten för tidiga samordnade insatser till barn och unga i Sverige (Skolverket & Socialstyrelsen 2018, s. 5). Skolverket och Socialstyrelsen valde att inte föreslå eller utveckla någon gemensam nationell modell för tidiga samordnade insatser. I stället har de haft som utgångspunkt att låta lokala behov och förutsättningar styra utformningen av aktuella samverkansarbeten. Det nationella utvecklingsarbetet TSI var på så sätt generellt hållet för att främja uppbyggnad och utveckling av strukturer och system för samverkan kring tidiga insatser för barn och unga. I februari 2020 förlängdes TSI-uppdraget till juni 2023 utifrån bedömningen att det tar längre tid än den angivna att uppnå strukturer för samverkan. I samband med

förlängningen av uppdraget gavs också ett tilläggsdirektiv att särskilda insatser skulle riktas mot riskgrupper av barn och unga i socialt utsatta områden och barn och unga som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck (Regeringsbeslut 2020). Borlänge kommuns utvecklingsarbete HTL är en av de kommuner som berörs direkt av detta då Tjärna Ängar som bostadsområde är klassat som ett utsatt område.⁸

6.2 Pågående utvecklingsarbeten i Sverige

Kraven för att delta i det nationella utvecklingsarbetet TSI var att skola/elevhälsa, hälso- och sjukvård och socialtjänst behövde omfattas av samverkan samt att regionen och minst en kommun skulle vara involverade. Arbetet behövde också vara politiskt förankrat och ha tydliggjorda ansvariga på chefsnivå inom medverkande kommun och region. Inom ramarna för dessa kriterier utformades lokala utvecklingsarbeten för att utifrån lokala behov erbjuda tidiga och samordnade insatser till barn och unga.

Initialt deltog 40 lokala utvecklingsarbeten runtom i Sverige och vid utgången av år 2020 kvarstod 35 i TSI (Rånlund & Strandell 2021, s.12). Sätten att organisera samverkan har varierat. Skolverket och Socialstyrelsen har kategoriserat utvecklingsarbetena i sju huvudsakliga varianter: *1. Förstärkt första linje psykisk hälsa, 2. Förstärkt första linje i elevhälsan, 3. Förebygga skolfrånvaro, 4. HLT - team för hälsa, lärande och trygghet, 5. Skottlandsmodellen, 6. Utvecklad samordnad individuell plan (SIP), samt 7. Utveckling av strukturell nivå.* Utöver dessa sju teman har en särskild kategori skapats för *Brottsförebyggande i socialt utsatta områden*. Borlänge kommuns arbete med HTL ingår i kategorin HLT-team för hälsa, lärande och trygghet och i tilläggsgruppen *Brottsförebyggande i socialt utsatta områden*.⁹ Utifrån de

⁸ De kommuner som utöver Borlänge kommun deltar i TSI brottsförebyggande arbete är Falun, Jönköping, Malmö och Örebro.

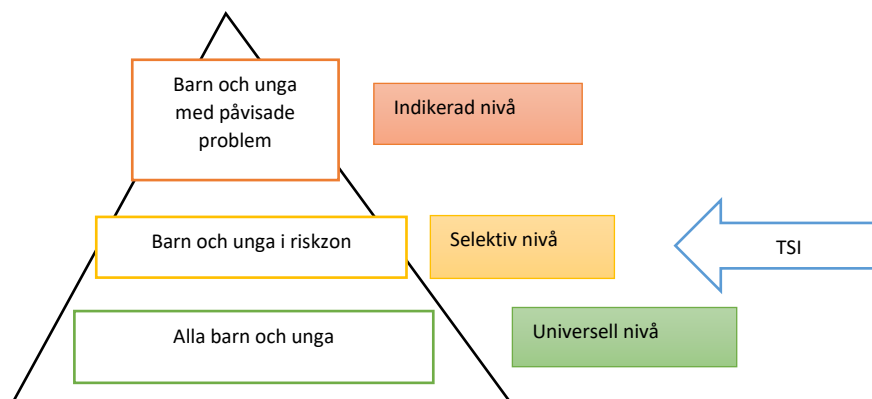
⁹ En sammanställning av de utvecklingsarbeten som ingår och gruppering av dem finns på Skolverkets hemsida.

erfarenheter som gjorts i TSI-arbetet finns ett antal iakttagelser att lyfta fram i termer av framgångsfaktorer och hinder.

Att hitta rätt organisatorisk nivå av samverkan för tidiga samordnade insatser

Arbetet med tidiga samordnade insatser har från Socialstyrelsen och Skolverket utgått från en insatspyramid med universella insatser i botten, selektiva insatser i mitten och insatser på indikerad nivå högst upp. Dessa insatser har också ibland färgmarkerats med grönt i den universella bottenplattan, gult i de selektiva mitteninsatserna och rött i toppen av indikerade insatser. Se figur 3.

Figur 3: Insatstriangel för förebyggande arbete

Fokus för TSI har varit att utveckla former för det gula mittensegmentet av selektiva insatser i verksamheterna då ett glapp har upplevts finnas mellan de grunduppdrag som erbjuds i universella insatser och indikerade insatser.

<https://www.skolverket.se/download/18.645f1c0e17821f1d15c9cc/1619640281836/TSI-utvecklingsarbeten-april-2021.pdf>. [hämtad 2021-05-21].

En avsaknad av systematiskt uppbyggt förebyggande och främjande arbete med riskgrupper och riskfaktorer har uppfattats på nationell nivå (Rånlund & Strandell 2021). I stället för förebyggande insatser har insatser satts in på individnivå först när de påkallas och har blivit ”röda”. I praktiken innebär detta att TSI arbetet fokuserat på att utveckla former för tidiga samordnade insatser till grupper av barn och unga som riskerar ökat behov av stöd. Utformningen av lokala utvecklingsarbeten har visat på viss variation i hur förebyggande och främjande arbete kan byggas upp. Borlänge kommun har till exempel i sitt utvecklingsarbete valt att arbeta på samtliga nivåer i insatstriangeln.

En jämförelse med samtliga utvecklingsarbeten har visat att de flesta TSI-arbeten kommit att utarbeta former för att på selektiv nivå sätta in tidiga samordnade insatser för enskilda individer, men inte så mycket förebyggande insatser på gruppnivå (Rånlund & Strandell 2021). Utöver detta har också arbete skett för att skapa organisatoriska förutsättningar för att samordning ska kunna ske. Den typen av arbete ryms inte i insatstriangeln utan finns snarare runtomkring den som organisatoriska förutsättningar för det operativa arbetet (Rånlund & Strandell 2021).

Svårt att identifiera och prioritera tidiga tecken

En grundläggande förutsättning för ett lyckat arbete med tidiga samordnade insatser framhålls som förmågan att identifiera barn och unga som befinner sig i riskzonen för en negativ utveckling och som har ett ökat behov av stöd (Rånlund & Strandell 2021). Men detta har inom många utvecklingsarbeten upplevts som svårt. Såväl kunskap om vad som är tidiga tecken på riskfaktorer som rutiner för att uppfatta sådana tidiga tecken i något slags screeningfunktion för personal som möter barn saknas. Också medarbetare som deltagit i Borlänge kommuns utvecklingsarbete HTL gav uttryck för detta (se kap. 4). Detta illustrerar också det problem som påtalats ovan i det glapp som upplevs finnas mellan universella insatser, som utgörs av verksamheter

där tidiga tecken på risk ska fångas upp, och indikerad nivå där arbete sätts in när problem redan har vuxit sig stora.

Många utvecklingsarbeten har också gett uttryck för att det varit svårt att utveckla och bibehålla ett tidigt fokus i sitt arbete. Det har upplevts som svårt att prioritera arbete med något som kanske kan komma att utvecklas till ett problem längre fram före en mer allvarlig situation som redan har inträffat. Kombinationen av att inte ha pålitliga eller utprovade screeningfunktioner för tidiga tecken och att samtidigt ha en mängd redan allvarliga individärenden att hantera leder till en svår situation av att uppleva sig gissa sig fram till tidiga ärenden att jobba med samtidigt som man inte har tid att ägna sig åt det som redan är akut. Liksom hos dem som deltagit i Borlänge kommuns arbete med HTL har det ur ett nationellt perspektiv kommit till uttryck att samverkan ofta brister för barn som redan har insatser av fler aktörer och att det finns en vilja att stärka sådan pågående samverkan i stället för att utveckla en ny förebyggande samverkan. Utifrån dessa erfarenheter rekommenderar Rånlund & Strandell (2021) i sin utvärdering av det nationella TSI-uppdraget att kunskapen hos personal som möter barn och familjer behöver stärkas för att skapa kännedom om arbetssätt och förhållningssätt som stödjer tidig upptäckt och tidiga insatser.

Inrättande av tvärprofessionella samverkansteam

De nationella och regionala nätverk som skapats i arbetet med TSI har bidragit till erfarenhetsutbyten och inspiration om olika arbetssätt för samverkan kring barn och unga. Det har också lett till att vissa framgångsrika sätt att arbeta på har spridits mellan inblandade utvecklingsarbeten. De kommuner och regioner som kommit längst i sitt utvecklingsarbete har exempelvis landat i slutsatsen att tvärprofessionella samverkansteam är det arbetssätt som ger bäst möjligheter för att ge konkreta tidiga insatser till barn- och unga. Mer än hälften av de lokala utvecklingsarbetena hade vid utgången av 2020 inriktat

sig på att utveckla tvärprofessionella samverkansteam som arbetar med konkreta ärenden på individnivå. I arbetet med tvärprofessionella samverkansteam identifieras barn och unga i behov av tidiga insatser och den samlade kompetensen från aktörerna skola/elevhälsa, socialtjänst och hälso-sjukvård genomför gemensamma bedömningar av barns behov och tar gemensamt fram en plan för vilka insatser som ska stödja barnets utifrån det samlade behov som finns. I den utvärdering som gjorts av regeringsuppdraget TSI är det också idén om tvärprofessionella samverkansteam som främst föreslås att utvecklas vidare (Rånlund & Strandell 2021).

Relationellt arbete som förutsättning för brukarmedverkan

I de fall tidiga samordnade insatser har fungerat smidigt vad gäller att säkerställa barnets egen röst i möten med verksamheterna har en särskild person fungerat som barnets och vårdnadshavarnas väg in i samverkansteamet. Denna särskilda person har därmed fått ett särskilt ansvar för att familjens perspektiv är utgångspunkt i bedömning av behov och planering av insatser. Det har visat sig att den person som får denna roll bör vara en person som barnet och familjen känner förtroende för. Detta framkommer också i Socialstyrelsen och Skolverkets iakttagelser när de följt utvecklingsarbetena:

Några verksamheter hade erfarenheter från föräldrar som haft en kontaktperson som en ingång till stöd. Föräldrarna var nöjda med stödet som kontaktpersonen utgjorde och att de inte behövde hålla i alla kontakter eller bollas runt (Rånlund & Strandell 2021, s.12).

Detta liknar Borlänge kommuns arbete med HTL-team barn. Genom en namngiven person som agerat som vägen in för familjen ökade upplevelsen av att ha fått adekvat stöd och ett tillitsfullt bemötande.

Det nationella TSI-uppdraget upplevs som ett stöd för lokala prioriteringar

Den personal som har arbetat runtom i landets olika utvecklingsarbeten för tidiga samordnade insatser har generellt uttryckt stöd för att arbeta mer förebyggande och främjande. Lokala representanter för utvecklingsarbeten upplever också att TSI-uppdraget signalerat att staten har lyft vikten och behovet av detta slags arbete. Detta menar de också påtagligt har ökat möjligheterna att i det lokala sammanhanget få gehör från politiker och ansvariga chefer för det förebyggande arbetet (Rånlund & Strandell 2021, s. 16).

De lokala utvecklingsarbetena har också uppskattat det direkta stöd och den handledning de fått, när Skolverket och Socialstyrelsen givit expertstöd och engagemang i de lokala arbetena samt i den handledning de fått i praktisk samverkanskompetens av de lärosäten som varit inblandade. Detta stöd bedöms ha bidragit till en ökad måluppfyllelse för respektive lokalt utvecklingsarbete. Samtidigt som TSI-nätverket upplevts som ett stöd i prioritering av viktiga frågor påtalas likväl en upplevd avsaknad av nationell samordning av olika stöd till kommuner och regioner. Statsbidrag och utvecklingsarbeten upplevs som spretiga.

Ibland känns det som att det uppdraget och TSI inte är synkroniserade med varandra. Som att SKR, Socialstyrelsen och Skolverket inte kommunicerar om sina olika regeringsuppdrag. Allt hänger ju ihop för oss i verksamheten – då är det viktigt att man får ihop det på nationell nivå också (Rånlund & Strandell 2021, s. 16).

Svårt att få med regionen i samverkan

Även om det varit en förutsättning för deltagande i TSI att samverka ska finnas mellan regionen och minst en kommun, så har det i praktiken visat sig svårt att uppnå för flera utvecklingsarbeten. På flera ställen, Borlänge

kommun inkluderat, har regionens närvaro över tid minskat eller helt uteblivit i det lokala utvecklingsarbetet. För de utvecklingsarbeten som kommit längst i sitt operativa arbete har regionen tagit en tydlig roll som samordnare i utvecklingsarbetet.

6.3 Tre exempel på lokala utvecklingsarbeten

Sammantaget visar det sig att pågående utvecklingsarbeten för tidiga samordnade insatser för barn och unga alltmer har kommit att inrikta sig mot att inrätta tvärprofessionella team som arbetar med förebyggande insatser operativt på individnivå, samt att arbeta fram strukturer och kulturförändring för samverkan på övergripande organisatorisk nivå. Det finns dock fortfarande inte någon nationellt påbjuden design, utan lokalt utformade arbetsmodeller gäller fortfarande. I följande avsnitt beskrivs tre olika samverkansmodeller som på olika sätt kommit långt i sitt operativa arbete. Dessa tre exempel jämförs också med Borlänge kommuns design på utvecklingsarbetet HTL.

Exempel 1: Förstärkt arbete för psykisk hälsa – SIMBA-team i Västra Götaland

Under senare år har barn och ungas psykiska hälsa uppmärksammas. Gränssnittet mellan de verksamheter där barn vistas i vardagen och som kan reagera på signaler om psykisk ohälsa, och de specialiserade verksamheter som har kompetens i arbete med psykisk ohälsa har upplevts som bristande. Ett utvecklingsarbete som har fokuserat på att stärka samverkan kring barn och ungas psykiska hälsa är utvecklingsarbetet SIMBA-team i Västra Götalandsregionen. Målsättningen med arbetet är att inga barn och unga med psykisk ohälsa ska hamna mellan stolarna när de behöver stöd.

Arbetsätt

I SIMBA-teamens samverkansmodell har de kommuner som ingår i samverkansarbetet inrättat operativa konsultationsteam bestående av en

barnpsykolog från primärvården samt representanter från socialtjänsten och elevhälsan¹⁰. Tanken med arbetet är att verksamheterna tillsammans snabbt ska fånga upp barn och unga med lindrig psykisk ohälsa och kunna erbjuda dem och deras vårdnadshavare insatser på rätt vårdnivå. Fokus på barn och deras vårdnadshavare innebär att familjen står i centrum för det stöd som ges. Den resursförstärkning som sker i arbetet för psykisk hälsa är att vårdcentralen bistår med en barnpsykologi i relation till respektive kommun.

Resultat

I SIMBA-teamen sker samverkan i enskilda individärenden och alla inblandade samverkansparter kan lyfta ärenden. Skolan har dock varit den verksamhet som aktualiserat flest ärenden. SIMBA-teamen har upplevts som ett strukturerat arbetssätt som varit verksamhetsöverskridande samtidigt som det har upplevts som möjligt att anpassas och förankras i olika lokala förutsättningar utan att tappa ett systematiskt arbetssätt mot målgruppen och familjerna (Jacoby Kask 2021). SIMBA-teamen som modell har också upplevts förkorta avstånden mellan verksamheterna samtidigt som den har bidragit till att tydliggöra de olika verksamheternas uppdrag och roller för de inblandade. Såväl representanter från SIMBA-teamen som vårdnadshavare och barn som tillfrågats har varit nöjda med arbetssättet. Arbetet initierades 2013 och sjösattes som pilot 2016. Våren 2017 fanns SIMBA-team i alla inblandade kommuner och från 2022 ska SIMBA övergå från projektform till att ingå i reguljär verksamhetsplanering (Jacoby Kask 2021).

Jämförelse mellan SIMBA och HTL

SIMBA-teamen är i hela sitt grepp annorlunda i jämförelse med HTL. Framför allt skiljer sig modellen åt på så sätt att den utgår från primärvården som den instans som stärks resursmässigt och som den part som erbjuder insatser. I

¹⁰ Samverkande kommuner i SIMBA-området är Ale, Kungälv, Stenungsund och Tjörn.

sammansättning av tvärprofessionella team och idén att flera verksamheter ska kunna aktualisera barn att arbeta samordnat kring, finns dock en idélikhet med HTL, också vad gäller att det är den verksamhet som möter barnet (oftast skolan) som aktualiserar ärendet för samverkan.

Exempel 2: Tvärprofessionella team för hälsa, lärande och trygghet i Västerbotten

Borlänge kommuns utvecklingsarbete har vissa tydliga likheter med de utvecklingsarbeten som sker i Västerbottens län i samverkan mellan Region Västerbotten och kommuner i länet under namnet HLT-team, inte minst vad gäller gemensamt fokus på de tre komponenterna Hälsa, Trygghet och Lärande. Syftet med Västerbottens arbete är att säkra tidig upptäckt, erbjuda samlade insatser och en hög tillgänglighet för så många barn och unga som möjligt.

Arbetsätt

Samverkansarbetet HLT-team i Västerbotten har som uppdrag att erbjuda tvärprofessionell kompetens från de tre verksamheter som representerar Hälsa, Lärande och Trygghet. Hälsa motsvaras av en person från primärvården, lärande motsvaras av en representant från förskolan/skolan eller elevhälsan och trygghet motsvaras av en person från socialtjänsten. Detta innebär i praktiken att varje HLT-team i grunden består av tre personer. Men organiseringen av HLT-teamen ser litet olika ut i regionen beroende på skolstruktur och hälsocentralstruktur, och kan därför vara större och omfatta flera förskolor, skolor, och hälsocentraler.

I det operativa arbetet ligger fokus på den första linjens arbete att ge ”rätt hjälp i rätt tid och på rätt nivå”. För det arbetet behöver arbete i första linjen kunna identifiera olika former av problematik, göra grundläggande utredningar och bedömningar av lätt psykisk ohälsa, identifiera svårare former av psykisk ohälsa och bedöma och remittera vidare till rätt instans (Region Västerbotten 2019, s. 5). En central utgångspunkt i detta är att betrakta barnen som ett

gemensamt ansvar och att tillämpa ett helhetsperspektiv kring barnet, dess familj och omgivning. När en signal om behov av utredning i HLT-team kommer behöver den därför tas på allvar och utredas för att se om och vilka insatser som kan vara aktuella att erbjuda. Den som aktualiserar ett ärende ska förbereda sig inför HLT-teamet med underlag. För detta finns en stödblankett och rekommenderade skattningsformulär framtagna som finns lättillgängliga på regionens hemsida. Inför varje HLT-teams möte anmäls ärenden i förväg till teamens samordnare. Det är möjligt att aktualisera ärenden där samtycke har inhämtats samt ärenden där samtycke ej har inhämtats, då för anonym konsultation.

Resultat

Samverkansarbetet HLT-team i Västerbotten har pågått under en längre tid och har sedan 2012 implementerats i alla skolområden i Umeå kommun samt i andra kommuner i länet, och på familje- och hälsocentraler. Resultatet har varit att de professioner som ingår i HLT-arbetet har upplevt sig kunna erbjuda stöd tidigt, innan problem har vuxit sig stora.

Jämförelse mellan HLT och HTL

Givet de i huvudsak samstämmiga prioriteringarna på hälsa, trygghet och lärande, finns en stor idélighet mellan Borlänge kommuns utvecklingsarbete HTL och Västerbottens läns utvecklingsarbete HLT-team. I organisation och omfång av arbetet finns dock väsentliga skillnader. En av de främsta skillnaderna är att Regionen är samlande part i Västerbotten och att tillgången till personella resurser från primärvården därmed är inkluderade i såväl det strategiska som det operativa arbetet, vilket inte är fallet i Borlänge kommuns arbete med HTL. HLT-arbetet i Västerbotten tycks jämfört med HTL ha kommit längre i att implementera en modell i vilken ledningsgruppen anger tydliga mål och prioriteringar, utser nyckelpersoner, ger uppdrag, mandat och skapar

motivation och engagemang för samverkan, samt ger förutsättningar för HLT:s mötesstruktur med fast tid och plats för mötet.

En annan väsentlig skillnad är utvecklingsarbetenas omfång idémässigt. Medan Borlänge kommuns arbete spänner över insatser på såväl samhällsnivå, områdesnivå och individnivå, samt inkluderar verksamheter som riktar sig till vuxna Borlängebor riktar sig Västerbottens arbete mer avgränsat till att bedriva insatser på individnivå för barn-och ungdomar.

I likhet med Borlänge kommuns utvecklingsarbete i det organisatoriska ledet HTL-team barn har de insatser som konkret erbjudits familjer inom ramen för HLT-teamen i Västerbotten varit föräldrastöd i olika former, både i form av föräldrastödsutbildningen COPE, rådgivande samtal samt enskilt föräldrastöd.

Exempel 3: Implementering av Skottlandsmodellen i Kronobergs län

Till skillnad från Sveriges arbete med TSI, som förordar lokalt och regionalt utformade samverkansarbeten framför breddinförande av en nationell modell, har Skottland valt att besluta om en nationell modell för samverkan när det gäller barn. *Getting it right for every child* (GIRFEC) är politiskt förankrad på nationell nivå och innebär en såväl finansiell som organisatorisk samverkan mellan hälso-sjukvård, förskola/skola, socialtjänst och polisväsende (Anderberg m. fl. 2020, Coles m. fl. 2016). Efter lång tid av nationell social och ekonomisk ojämlikhet och en drastisk ökning av barn och unga som behövt omfattande stöd från samhället beslutade sig Skottland för att på ett nationellt plan ta itu med problemen. Som idé bygger Skottlandsmodellen på att bygga upp en stark universell välfärd där samhällets olika funktioner samverkar och har barnets bästa i fokus (Coles m. fl. 2016). Den svenska modellen av välfärdsstat har haft stort inflytande för Skottlands arbete. Det kan sägas finnas en grundläggande idélikhet mellan Skottlandsmodellen och det sätt som Sveriges välfärdssystem tidigare byggts upp på (Anderberg m. fl. 2020). Denna

idélighet har också lett till att flertalet av de lokala utvecklingsarbetena inom TSI utgår från att i olika omfattning och på olika sätt implementera Skottlandsmodellen.¹¹ Kronobergs län utgör här exempel på hur implementering av Skottlandsmodellen kan se ut i praktiken.

Arbetsätt

Den huvudsakliga strävan i Skottlandsmodellen är uttryckt i fyra principer:

1. Att barns behov av stöd och samverkan ska upptäckas tidigt.
2. Att insatser vid identifierat behov av stöd sker tidigt.
3. Att samverkan sker så tidigt som möjligt om behov av det finns.
4. Att genomgående låta barns och ungas aktörskap ta större plats inom ramen för insatser och samverkan (Thelin m. fl. 2021).

En central utgångspunkt i Skottlandsmodellen är att barnet ska vara i fokus för samverkan och också erbjudas en röst i samverkan. För att detta ska underlättas behöver det ur barnets och vårdnadshavarnas perspektiv vara klart och tydligt vem de ska vända sig till om de har problem och behöver stöd. Med dessa utgångspunkter har Skottlandsmodellen bidragit till att utarbeta en *nationell praxismodell* bestående av ett givet arbetsmaterial som används av alla professioner som träffar barn samt två centrala funktioner för arbetet med samverkan kring barn och unga. Praxismodellen består i grunden av tre steg. I det första steget behöver barnets situation uppmärksammas, och det görs av alla som möter barn och unga i sin verksamhet. I det andra steget bedöms barnets aktuella situation utifrån ett särskilt framtaget bedömningsmaterial. Om det är aktuellt med en sådan utredning i steg två ansvarar en särskilt

¹¹ Av de som ingår i TSI-nätverket utgår Falu kommun, Region Kronoberg med samtliga kommuner och polisen samt Region Örebro med kommuner i regionen från Skottlandsmodellen. Då flera utvecklingsarbeten i Sverige utgår från Skottlandsmodellen finns också ett par gedigna beskrivningar av arbetsättet på svenska och med svenska översättningar av nyckelbegrepp och nyckelfunktioner. Se exempelvis *Tillsammans för alla barns bästa. Framtidens arbetsätt i Örebro län*. Trumberg (2018) och *Att göra prevention och samverkan. Om professionellas roller i den skotska policyn GIRFEC*. Thelin m.fl. (2021).

namngiven person (named person), vilket vanligtvis är BVC-sköterska under barnets första sex år och därefter rektor på den skola barnet går. Om behov visar sig finnas för en tidig eller en tidig samordnad insats formuleras i steg tre en plan utifrån barnets behov. När detta blir aktuellt tar en *samverkansansvarig person* (lead professional) från den verksamhet som främst behöver stötta barnet och dennes familj över ansvaret för planen och kontakten med familjen.

Det material som tagits fram i den nationella praxismodellen utgör ett slags uppmärksamhetskarta över aspekter i ett barns liv som är viktiga för välbefinnande. Det är format som ett hjul bestående av sju tårtbitar av centrala aspekter för ett barns välmående och utveckling. Verktuget kallas för *välbefinnandehjulet* (wellbeing wheel). I relation till välbefinnandehjulet finns fem frågor som den person som uppmärksammat något hos ett barn kan ställa till sig själv för att bedöma om det är möjligt att hantera situationen i sin egen organisation eller om samverkan behövs. Alla, såväl barn som vårdnadshavare och anställda i olika organisationer, vet vem som har rollen som namngiven person. Om denne gör bedömningen att samordnat stöd behöver sättas in, ansvarar den också för att detta kommer till stånd, men överlämnar samordningsansvaret för barnet och dess familj till en *samverkansansvarig professionell*, vilken är den person som i sin profession kommer att ha mest med barnet att göra för att ge stöd. Den samverkansansvarige professionelle varierar alltså från fall till fall, och i många fall blir funktionen inte aktuell då många tidiga upptäckter inte leder till behov av samordnat stöd.

Arbetsättet i Kronobergs län innebär i stora delar en översättning, tolkning och anpassning av Skottlandsmodellen till svenskt och lokalt sammanhang. Liksom Skottlandsmodellen tog fram en nationell praxismodell, har en

praxismodell tagits fram i Kronoberg.¹² Tanken är att arbetssättet ska bidra till att identifiera behov av samverkan så tidigt som möjligt, samt att sätta in stöd och hjälpinsatser snabbare och mer träffsäkert än tidigare och på så sätt förhindra att mer komplexa situationer utvecklas.

Som verktyg för planering och genomförande av insatser inom ramen för Skottlandsmodellen används verktyget *barnets plan* (Childs' plan). Barnets plan är ett dokument som för aktuellt område i välbefinnandehjulet för fram vad barnet anser sig behöva stöd med, vad vårdnadshavare kan göra och vad professioner kan göra. Språket i barnets plan ska vara vardagligt och tydligt och utgå från barnets perspektiv. Det ska inte vara några oklarheter i vad problemen eller lösningarna består i. Barnets plan ska inte ersätta respektive professions eventuella dokumentationsplikt. Dokumentet ska vara barnets och konkret samla uppfattningar om problemsituationen och hur den kan lösas ur flera inblandade parter perspektiv. Barnets plan behöver följas upp och utvecklas under den tid som arbetet pågår och den ska finnas tillgängligt för alla.

Informationen i planen ska vara nödvändig, relevant och proportionerlig för just den eller de insatser som planen gäller. Texten ska hållas kort men förståelig. Ingen ska behöva gissa vad det är för insats texten syftar på. Det är viktigt att detta i första hand är barnets dokument. Barnets och vårdnadshavarnas tankar och upplevelser kring eventuella utmaningar och styrkor är viktiga beståndsdelar vid upprättandet av samverkansplanen (Region Kronoberg,Handledning, s. 5).

Barnets plan skiljer sig väsentlig från det lagstadgade svenska verktyget Samordnad Individuell Plan (SIP) som ska användas när samverkan finns mellan region och kommun. En jämförelse mellan SIP och barnets plan visar att SIP i större utsträckning används som ett verktyg för olika verksamheter

¹²

<https://www.regionkronoberg.se/contentassets/ca006ae79c984e4e896555146e1a0bf4/200824-handledning-praxismodellbarnets-plan-utkast-5.pdf> [hämtat 2021-06-10].

att definiera och klargöra verksamheternas respektive ansvar än för att vara en plan som utgår från barnets behov och vilja (Anderberg 2020).

Resultat

Kronobergs läns arbete med att översätta Skottlandsmodellen till lokal svensk kontext är ett gediget arbete som har utmynnat i ett tydligt material och tydliga roller. Utvecklingsarbetet *Barnens bästa gäller! – i Kronoberg* har identifierat behovet av en tydlig styr- och ledningsorganisation för att kunna stötta arbetet. Region Kronoberg och kommunerna i Kronobergs län fattade 2017 beslut i samtliga 17 berörda politiska organ om att driva ett gemensamt arbete för tidiga samordnade insatser. De som sitter i ledningsgruppen för arbetet är chefer med fullt mandat att fatta beslut i sina respektive organisationer, och i varje kommun finns lokala arbetsgrupper (Region Kronoberg 2020). Arbetet leds av två samfinansierade processledare som driver och stödjer arbetet. I respektive kommun och i de mest berörda arbetsgrupperna i Regionen finns lokala arbetsgrupper. För ledning och styrning finns en styrgrupp bestående av tjänstemän med fullt mandat att fatta beslut. Varje huvudman bidrar med deltagare i det operativa arbetet (Region Kronoberg 2020).

De forskare som följt arbetet med utarbetandet av material till och implementering av *Barnens bästa gäller* i Kronoberg (BBIK) menar att det finns vetenskapligt stöd för att i Sverige arbeta vidare med och anpassa Skottlandsmodellen till svensk kontext samt att de verktyg och de arbetssätt som tagits fram i modellen kan bidra till förbättrad samverkan. De menar dock att det särskilt i relation till arbetsprocesser och roller som preciserats i Skottland finns en del arbete kvar vad gäller att pröva och anpassa dem till en svensk kontext (Thelin m. fl. 2021, s.7).

Jämförelse mellan Skottlandsmodellen och HTL

Implementeringen av Skottlandsmodellen till svensk kontext skiljer sig väsentligt från arbetssättet i HTL. En av de främsta skillnaderna mellan HTL och Skottlandsmodellen är omfånget för vilka som berörs av arbetet. Borlänge kommuns arbete med HTL omfattar på ett mer uttalat sätt än Skottlandsmodellen ett hela-familjen-perspektiv där också enheter inom kommunen som träffar vuxna finns involverade. I praktiken finns emellertid vissa grundläggande likheter mellan den idé som finns i Skottlandsmodellen och det operativa arbete som skett inom Borlänge kommuns HTL-arbete. Arbetssättet Signs of Safety, som användes under HTL:s första år i HTL-team skola, har vissa likheter med Skottlandsmodellens välbefinnandehjul, och den relation som utkristalliserade sig mellan funktionen elevhälsan och funktionen HTL-team barn i HTL-arbetet liknar påtagligt den relation och tydlighet som beskrivs mellan funktionerna named person (namngiven person) och lead professional (särskilt ansvarig samverkansperson) i Skottlandsmodellen.

6.4 Diskussion – samlade lärdomar för en gemensam väg framåt?

Av de lokala utvecklingsarbeten som pågått inom ramen för Skolverkets och Socialstyrelsens TSI-uppdrag har det utkristalliserat sig ett fokus på samverkansteam i arbetet med enskilda barn och deras familjer. Denna utveckling stöds av utvärderingen av TSI-uppdraget som påtalar vikten av att säkerställa en organisation för samordnade insatser på individnivå. De tvärprofessionella teamen behöver identifiera barn och unga som har behov av tidiga insatser, genomföra gemensamma bedömningar av barnets samlade behov, ta fram en gemensam plan för vilka insatser som ska stödja individen på ett sätt så att insatserna förstärker varandra i att möta det enskilda barnets samlade behov samt följa upp hur väl insatserna möter barnets behov utifrån ett helhetsperspektiv och utifrån det enskilda barnets perspektiv (Rånlund & Strandell 2021).

Det har också visat sig vara vanligt förekommande att, liksom blev fallet i Borlänge kommuns arbete, erbjuda stöd i familjesituationen i form av föräldrastöd eller samtal med öppenvårdens familjeterapeuter. Att få stöd i familjesituationen förefaller vara ett nationellt behov.

Behovet av samverkan mellan olika myndigheter för att erbjuda barn och ungdomar tidigt samordnat stöd är utbrett. Överenskommelser mellan berörda parter, som region och delar av kommunens verksamheter finns också i Sveriges samtliga län (Rånlund & Segerström 2019). Vad som konkret ingår i samverkansöverenskommelserna skiljer sig dock åt, och i många fall är de i behov av ytterligare lokala avtal i respektive kommun. Det är också ovanligt att konkreta samverkansmodeller i form av verktyg och ansvarsfördelning mellan samverkansparter är tydliggjorda. En ökad likvärdighet och en tydligare ansvarsfördelning skulle kunna åstadkommas med ett större mått av centralisering i innehåll i samverkansavtal (Rånlund & Segerström 2019). De utvecklingsarbeten som har regionen med som tydlig samverkanspart gentemot flera kommuner i regionen har fått en större spridning på ett regionalt gemensamt arbetssätt i sin samverkan. De två ansatser som förefaller ha kommit längst i att hitta modeller för sitt arbete med en tydlig ledning och styrning men också praktiska arbetsmodeller och gemensamma verktyg är implementering av Skottlandsmodellen i Kronobergs län och HLT-arbetet i Västerbotten. Den risk som påtalas av Rånlund & Strandell (2021) att möten kommer att handla om att reda ut ansvarsgränser snarare än att tillgodose barnets behov minskar när ledning, styrning och verktyg är framtagna gemensamt.

Borlänge kommuns utvecklingsarbete HTL förefaller i jämförelse med övriga lokala utvecklingsarbeten vara en mer omfattande ansats. Utvecklingsarbetet spänner över flera nivåer av kommunens organisation, och omfattar såväl strategiska som operativa insatser. Att inrätta tvärprofessionella team på

Nygårdsskolan och Tjärnaskolan utgör det operativa arbetet med att under en avgränsad tid hitta rutiner och arbetssätt för att i ett tidigt skede av ogynnsam utveckling samlas kring barn som behöver ett samlat och samordnat stöd från samhället.

HTL-arbetet i Borlänge kommun delar väsentliga drag med övriga nationella utvecklingsarbeten, framför allt arbetet med tvärprofessionella team i relation till skolor. Också det att genom funktionen HTL-team barn utse en särskilt ansvarig samverkansansvarig person för att leda det arbete som behöver sker runt ett barn i behov av tidig samordnad insats visar sig i jämförelse med övriga arbeten vara en framgångsfaktor.

I Borlänge kommuns utvecklingsarbete HTL har dock Region Dalarnas deltagande minskat under arbetets gång och under det andra året helt uteblivit. Arbetet i samverkan mellan skola och socialtjänst har också minskat under arbetets gång och mer fokuserat på områdesinsatser i relation till föräldrar i samverkan mellan grundskola och vuxenutbildning. Arbetet har på så sätt skiftat fokus under utvecklingsarbetets gång snarare än att stärka och utveckla de processer som inleddes under det första året i gällande de tvärprofessionella teamens arbete med insatser till barn och deras familjer. Effekten av arbetet i de tvärprofessionella teamen i Borlänge kommun är därför inte lika tydlig i sin progression som den är i Västerbotten och Kronoberg.

7. Avslutande diskussion

Under tre år har vi haft förmånen att följa det arbete som skett inom bildningssektorn i Borlänge kommun med att konkretisera kommunens vision för social hållbarhet och utveckla arbetssätt för att uppnå visionens mål om jämlik hälsa, jämlik trygghet och jämlikt lärande för kommunens innevånare. Genom utvecklingsarbetet *Tvärprofessionella team HTL pilotskolor* har arbetsmetoder utvecklats för att genom tvärprofessionell samverkan inom kommunen bättre kunna stötta borlängebor i deras liv när behov av det uppstår.

I detta avslutande kapitel lyfter vi blicken över utvecklingsarbetet vi följt för att summera våra resultat och ställa dessa i dialog med relevant samhällsvetenskaplig forskning. Kapitlet svarar därmed på följeforskningens fjärde frågeställning *hur Borlänge kommuns utvecklingsarbete kan bidra till ny kunskap om effekter mot segregation och ojämlikhet och hur aktuell samhällsvetenskaplig forskning kan belysa och fördjupa förståelsen av detta arbete.*

Jämlikhetens egenvärde

Borlänge kommuns utvecklingsarbete HTL har utgått från en strävan om ökad jämlikhet bland kommunens innevånare. Jämlikhet är ett omfattande begrepp och ett välbeforskat område. Inom ramen för betydelsen av jämlikhet – att vågskålarna med resurser ska väga ungefär lika – ryms inte bara ekonomiska resurser som inkomster och förmögenheter. Bland resurserna finns också hälsa, boende, utbildning, trygghet och tillit (SOU 2020:46, s. 125). Forskningen visar idag att jämlikheten minskar världen över och att Sverige är ett av de länder där minskningstakten är som högst och klyftorna ökar snabbast (OECD 2010, SOU 2020: 46). Hur vägen till ökad jämlikhet kan se ut

är emellertid inte entydigt och det kräver i många fall beslut som handlar om förändringar av resursfördelning (OECD 2011, s. 17). Folkhälsoforskarna Richard Wilkinson och Kate Pickett menar i sin uppmärksammade bok *Jämlikhetsanden* (2010) att jämlikheten har ett egenvärde för folkhälsan. De menar att "det finns belegg för att en minskning av ojämlikheten är det bästa sättet att förbättra den sociala miljön och på så sätt den verkliga livskvaliteten för oss alla" (Wilkinson & Pickett 2010, s. 40). Detta tycks gälla för varje studerat samhälle.

I Sverige tillsattes 2018 en jämlikhetskommission med uppdrag att lämna förslag på hur den ekonomiska och sociala jämlikheten kan öka. I kommissionens betänkande *En gemensam angelägenhet* (SOU 2020:4) ges en rad förslag till jämlikhetsökande åtgärder. Där diskuteras också värdet av att öka jämlikheten. En central aspekt av arbetet för ökad jämlikhet som berörs är det av FN uttalade målet att inte lämna någon utanför i strävan efter en hållbar värld med mållåret 2030. Att ställa sig bakom detta mål genomsyrar också medarbetarna i Borlänge kommuns utvecklingsarbete HTL.

Det är det engagemanget mot orättvisor och att det inte står rätt till – det kan man känna i organisationen. På olika nivåer faktiskt (...) *Patos* är nog det ord jag är ute efter. Det ser du i Borlänge (Intervju 4, ledningsgrupp).

I Borlänge kommuns interna dokument och uppdragsbeskrivning för utvecklingsarbetet HTL finns också den tangerande målsättningen att inga orättfärdiga skillnader ska finnas mellan människor. Också detta har bärighet på innebörden av jämlikhet i den meningen att verklig jämlikhet föreligger endast om olika förutsättningar för människor grundas på deras egna val och handlingar. Om det däremot är så att kön, ålder, etniskt ursprung eller något annat som en individ inte har möjlighet att påverka vad gäller olikheter i förutsättningar och resurser så är de att betrakta som orättfärdiga (SOU 2020:46, s. 128–129). Den strävan som Borlänge kommun satt upp om jämlik

hälsa, jämlik trygghet och jämlikt lärande bygger på så sätt på denna idé om att jämlikheten har ett värde för kommunen som helhet. Jämlikheten används i Borlänge kommuns arbete som en kollektiv målsättning för att också på individnivå kunna nå målet självsäkra, kloka och trygga individer som klarar sig bra genom livet. Detta mål ligger nära den brittiska folkhälsoforskaren Michael Marmots formulerade riktning för samhället. "What we can envisage, and work towards, is a society that creates the conditions for everyone to be able to lead lives they have reason to value" (Marmot 2020, s. 6).

Utvecklingsarbetet HTL som en pusselbit bland flera

Under det att vi har följt utvecklingsarbetet HTL har det framgått att bildningssektorns arbete med *Tvärprofessionella team HTL Pilotskolor* utgör en pusselbit bland flera inom vilka Borlänge kommun som organisation tagit sig an uppgiften att minska och motverka effekterna av den ojämlikhet och segregation som finns i kommunen.

Att minska och motverka segregation är en grannliga uppgift som kräver omfördelning av resurser så att samhället blir mer jämlikt liksom kulturgeografiska förändringar som möjliggör för människor med olika ekonomiska förutsättningar att bo och leva blandat (Vetenskapsrådet 2018). Inom Borlänge kommun finns målsättningen att motverka segregationens effekter i de områden där den har som mest negativ påverkan på lokalsamhället och de människor som bor där, men också att minska segregationens orsaker genom att förändra stadsbilden på ett samhällsbyggnadsplan. Tydligast sker detta genom att nya bostadsområden planeras och byggs för att bygga samman kvarter med olika typer av boendeformer. Att förändra strukturer och fördelning av resurser tar emellertid lång tid. Att samtidigt arbeta med att motverka effekterna av segregation, som utvecklingsarbetet HTL syftar till och att motverka segregationens strukturella orsaker, genom samhällsplanering och

arbetsmarknadsåtgärder är därför nödvändigt. Borlänge kommuns arbete med att motverka segregation och ojämlikhet är visserligen nyligen påbörjat, och effekterna av arbetet går ännu inte att utläsa. Men mycket talar för att Borlänge kommuns prioriteringar och aktiviteter för jämlik hälsa, jämlik trygghet och jämlikt lärande, på längre sikt kommer att utgöra ett exempel som kommer att kunna bidra till svar på frågor om hur arbetet mot segregation och ojämlikhet kan hanteras på lokal nivå.

Tvärprofessionell samverkan – en arbetsform i tiden

Det verktyg eller medel som Borlänge kommun främst använt sig av i sitt utvecklingsarbete är tvärprofessionella samverkansteam. Det organisatoriska målet med utvecklingsarbetet har varit att "arbeta i en väl utvecklad samverkan" för att på så sätt stärka kommunens möjligheter "att hjälpa borlängebor att växa till självsäkra, kloka och trygga individer som klarar sig bra genom hela livet, från förskola och skola till ett liv i egenförsörjning med en god hälsa" (Borlänge kommun 2019, s. 5). Tvärprofessionella samverkansteam är en arbetsform som ligger i tiden (Axelsson & Bihari Axelsson 2013, Danermark & Kullberg 1999). Skälen till detta är flera. Framför allt har en specialisering skett av funktioner och professioner som också lett till snävare organisatoriska gränsdragningar mellan olika professioners eller arbetsgruppers åtaganden och arbetsuppgifter (Axelsson & Bihari Axelsson 2006; 2013). Så som organiseringen av kommuner och regioner ser ut idag, finns inget som tyder på att detta kommer att förändras. Den höga arbetsdelningen och specialiseringen har sina fördelar för respektive organisation, och samverkan kan därför antas fortsätta vara ett vanligt förekommande och viktigt arbetssätt för att bättre nå en helhetsförståelse för människors situationer (Axelsson & Bihari Axelsson 2006, Graham & Barter 1999).

Vikten av tidiga samordnade insatser för barn och unga

Utifrån resultaten från denna följeforskning förefaller samverkansteam för tidiga samordnade insatser för barn- och unga vara ett värdefullt verktyg för att erbjuda barn och deras familjer ett tidigt och adekvat stöd i livet. För detta tycks fokus främst behöva vara mellan skolan, elevhälsan och socialtjänsten (Rånlund & Strandell 2021). Ett nationellt enhetligt ramverk kring tidiga samordnade insatser till barn och unga i form av ett bedömningsmaterial, likvärdighet i samverkansavtal och tydlighet i ansvarsfördelning och kompetensutvecklingsinsatser för att upptäcka tidiga signaler tycks vara önskvärt i det fortsatta arbetet (Rånlund & Strandell 2021). Stöd i föräldrarollen tycks också såväl utifrån Borlänge kommuns arbete som för det nationella TSI nätverket vara en viktig insats att erbjuda (Rånlund & Strandell 2021). För att samverka mellan flera parter ska ha de bästa förutsättningar att lyckas behövs samverkan på såväl strategisk som operativ nivå (Axelsson & Bihari Axelsson 2006). Det har också utvecklingsarbetet HTL haft, med möjligheten att lyfta svåra frågor i det operativa arbetet till strategisk nivå för beslut och vägledning. Forskningen visar också att det är vanligt att olika professioner och enheter utför gränsarbete i samverkan på så sätt att de bevakar gränserna för sina åtaganden. Att överskrida professionsgränser och arbeta gränsöverskridande är därför en angelägen uppgift i samverkan (Enell & Denvall 2018).

Det arbete som har utförts i Borlänge kommun har skiljt sig från många andra samtida lokala utvecklingsarbeten för tidiga samordnade insatser för barn och ungdomar genom att omfamna också förebyggande arbete på områdes- och samhällsnivå samt att utgå från att också föräldrarna ska vara aktuella att samverka kring. Detta visade sig också i intervjuer med föräldrar som fått stöd vara uppskattat.

Vad gäller tvärprofessionell samverkan på individnivå visade det sig i arbetet att det hos medarbetarna som deltog i arbetet hade en tydlig vana vid och beredskap för att samverka och arbeta gränsöverskridande. I det direkta arbetet med barn och familjer inom ramen för utvecklingsarbetet HTL visade det sig dock inte vara aktuellt med samverkan kring utbildning, arbete eller bostadsfrågor för föräldrarna. Sammansättningen av de tvärprofessionella teamen på skolorna var i det hänseendet större än vad de behövde vara i arbetet med individärenden. Tidigare forskning inom området samverkan för tidiga insatser har också påtalat att det är vanligt att samverkan i praktiken lättast uppstår mellan två professioner eller enheter trots att flera finns tillgängliga att samverka kring (Blomqvist 2012).

De tvärprofessionella teamen på skolorna hade också i uppdrag att utveckla förebyggande insatser på områdesnivå. I dessa diskussioner hittade de båda pilotskolorna och vuxenutbildningen samverkansytor för att arbeta gemensamt på områdesnivå gentemot de områden där många föräldrar med annat modersmål än svenska bor. Samverkansytorna handlade mycket om att från skolans sida nå föräldrarna till elever på skolorna och för vuxenutbildningens att kunna använda material och information från grundskolorna i sin undervisning. Detta slags samverkan på områdesnivå hade svårt att utvecklas i konkreta former med anledning av coronapandemin, men de samtal som fördes i samverkan mellan pilotskolorna och vuxenutbildningen på samtliga nivåer av utvecklingsarbetet visade på ett fruktbart område att utveckla vidare för att motverka effekterna av segregation och ojämlikhet och dess effekter på barnens ojämlika tillgång till hälsa, trygghet och lärande.

Från behovsstyrda till förebyggande insatser

Över lag visade det sig i utvecklingsarbetet HTL vara svårare att såväl tänka som att genomföra förebyggande arbete på områdesnivå än på individnivå.

Inom ramen för den nyligen genomförda utredningen *Framtidens socialtjänst* som lämnat förslag till ny socialtjänstlag påtalas att det förebyggande arbete har minskat under lång tid och att det behöver stärkas (SOU 2018:32). Arbetet med sociala problem och dilemman har under lång tid varit myndighetsstyrt och individbaserat snarare än förebyggande och inriktat på områdes- och gruppnivå. Mot den bakgrunden är det lätt att förstå svårigheterna att utveckla idéer om förebyggande insatser för bredare grupper innan problem har uppstått. Det finns helt enkelt inte så många samtida exempel att ta inspiration av, och idéerna måste skapas lokalt. Trots svårigheterna utvecklades ett par förslag till förebyggande arbete på områdesnivå, varav vissa hann prövas och andra inte, under tiden för utvecklingsarbetet. Vår bedömning från följeforskningens sida är emellertid att ett väsentligt arbete är genomfört i form av en synvända för att börja tänka på områdesnivå snarare än enbart individnivå, samt att tänka förebyggande insatser snarare än insatser när problem redan uppstått. En påtaglig förflyttning skedde i detta hänseende under utvecklingsarbetets gång.

Stödjande arbete för jämlika livsvillkor

Ett resultat som framträtt med tydlighet i utvecklingsarbetet HTL var betydelsen av det relationella arbete som skett gentemot enskilda barn och deras familjer. I Borlänges kommuns utvecklingsarbete HTL utgjordes detta främst av den samordningsansvarige på nivå HTL-team barn. I Skottlandsmodellen kallas motsvarande roll för en "lead professional". Kontakten med en person vars uppgift är att föra barnets och familjens talan och också samordna kontakter när de behövs, visade sig i våra intervjuer med föräldrar vara väldigt värdefullt för familjerna i fråga och ett inslag som bör bevaras och utvecklas i all samverkan kring barn. En (nedslående) studie som jämför det svenska lagstadgade verktyget Samordnad Individuell Plan (SIP) med Skottlands Childs' plan, visar att SIP dessvärre används mest för att fördela arbete mellan olika personer, medan Childs' plan har fungerat som

barnets dokument och utgått från barnets behov snarare än verksamheternas gränsdragningar (Anderberg 2020). Att säkerställa ett relationellt arbete i fokus med barn och familjer som erbjuds tidigt stöd förefaller vara en nyckel till framgång i arbetet med att stärka deras möjligheter att utvecklas och ta ansvar.

Att lägga rälsen medan man kör

Redan inledningsvis i följeforskningen uttryckte vi att utvecklingsarbetet *Tvärprofessionella team HTL pilotskolor* hade karaktären av att man "lägger rälsen medan man kör" vilket är rimligt och på många sätt önskvärt för ett utvecklingsarbete. Samtidigt kan det innebära svårigheter vad gäller att uppnå på förhand satta mål om arbetssätten ändras väsentligt under arbetets gång. Utgångspunkten, att arbetet med *Tvärprofessionella team HTL Pilotskolor*, har varit ett utvecklingsarbete snarare än en implementering av ett på förhand givet arbetssätt, har varit uttalad och önskvärd för ledningsgruppen under arbetet. Vilka aspekter av utvecklingsarbetets arbetssätt som eventuellt blir aktuella att senare skala upp i vidare omfattning har därför varit öppet under hela arbetets gång. Vi vill med anledning av det nu lyfta ett par saker av vikt som vi noterat, för kommens fortsatta arbete och prioriteringar.

Under utvecklingsarbetets gång visade det sig att ju närmare borlängebon arbetet sker, desto mer konkret behöver arbetsbeskrivningen för den tvärprofessionella samverkan vara. Den tvärprofessionella samverkan visade sig också fungera bättre när endast de professioner som verkligen behövde samverka möttes. I mötet med borlängebon är det därför tänkbart att flera olika typer av samverkansteam kan vara mer effektfulla i det fortsatta arbetet; exempelvis ett för tidiga samordnade insatser mellan skola, elevhälsa och socialtjänst, och ett annat för samverkan mellan grundskola och vuxenutbildning, medan strategiska diskussioner på områdesnivå och samhällsnivå gärna kan innehåller flera aktörer.

Givet utvecklingsarbetet HTL:s omfattning såväl vad gäller insatser som nivåer som arbetet skett på tycks det ha varit en utmaning i sig att kommunicera och leda förändringar som skett under tiden av det pågående utvecklingsarbetet. Den direkta kommunikationen mellan olika delar av utvecklingsarbetet skulle därför behöva förtydligas i det fortsatta arbetet för att säkerställa att alla som medverkar drar åt samma håll. Samtidigt har en gemensam mental förflyttning skett vad gäller förståelsen av hur förebyggande arbete på samhällsnivå, områdesnivå och individnivå kan ske. Nästa steg i utvecklingsarbetet skulle kunna vara att uppmärksamma dessa mentala förflyttningar och konkretisera dem i nya uppdragsbeskrivningar för fortsatt förebyggande arbete för att motverka segregation och ojämlikhet, med stöd i den forskning som pekar på jämlikhetens värde på samhällsnivå.

Referenser

Publicerade källor

- Alexanderson, Karin & Jess, Kari (2015). *Stuprör, hängrännor och rännkrokar: Utvärdering av projektet Samordnat stöd till barn och föräldrar i familjer med missbruk 2013–2014*. Nationellt kompetenscentrum anhöriga, Barn som anhöriga 2015:4. Linnéuniversitetet.
- Anderberg, Mats (2020). *Planer för samverkan kring barn och unga i Skottland och Sverige. Ett jämförande perspektiv*. Kalmar, Växjö: Linnéuniversitetet.
- Anderberg, Mats; Forkby, Torbjörn & Thelin, Angelika (2020). "A pendulum swing in child welfare policy – the case of implementing GIRFEC in Sweden". *Nordic Social Work Research*.
<https://doi.org/10.1080/2156857X.2020.1823874>.
- Axelsson, Runo & Bihari Axelsson, Susanna (2006). "Integration and collaboration in public health—a conceptual framework". *International Journal of Health Planning and Management*, vol. 21, s. 75-88.
- Axelsson, Runo & Bihari Axelsson, Susanna (red.) (2013). *Samverkan – för utveckling av hälsa och välfärd*. Lund: Studentlitteratur.
- Blomqvist, Camilla (2012). *Samarbete med förhinder: Om samarbete mellan BUP, socialtjänst, skola och familj*. Skriftserie 2012:4. Institutionen för socialt arbete. Göteborgs universitet.
- Borlänge kommun (2016). *Ett socialt hållbart Borlänge. Slutrapport – Kartläggning/analys av kommunkoncernens arbete med social hållbarhet*. Författningssamling Borlänge kommun.
- Borlänge kommun (2017a). *Behovsanalys för social hållbarhet 2017. En första samlad bild av skillnader i hälsa och levnadsförhållanden i Borlänge kommun*. Författningssamling Borlänge kommun.

- Borlänge kommun (2017b). Sammanträdesprotokoll, kommunstyrelsen 2017-05-30 §125 Fastställande av definition för social hållbarhet/dnr 2016/1975.
- Brulin, Göran & Jansson, Sven (2011). "En ny programperiod, en ny utvärderingsansats!" I Svensson, L; Brulin, G; Jansson, S; Sjöberg, K, (red.) (2011). *Lärande utvärdering. Genom följeforskning*. (s. 37–54).
- Coles, Emma; Cheyne, Helen; Rankin, Jean & Brigid, Daniel (2016). "Getting It Right for Every Child: A National Policy Framework to Promote Children's Well-being in Scotland, United Kingdom". *The Milbank Quarterly*, vol. 94, nr. 2, s. 334-365.
- Danermark, Berth & Kullberg, Christian (1999). *Samverkan. Velfärdsstatens nya arbetsform*. Lund: Studentlitteratur.
- Enell, Sofia & Denvall, Verner (2018). *Att överskrida gränser för barnens bästa. Tidigt och förebyggande arbete i Växjö kommun*. Rapportserie i socialt arbete nr. 1./2018. Institutionen för socialt arbete vid Fakulteten för Samhällsvetenskap, Linnéuniversitetet.
- Eriksson, Bengt G., & Karlsson, Per-Åke (2016). *Att utvärdera välfärdsarbete*. (2:a uppl.). Stockholm: Gothia förlag.
- Ferrer-Wreder, Laura; Stattin, Håkan; Cass Lorente, Carolyn; Tubman, Jonathan, G. & Adamson, Lena (2005). *Framgångsrika preventionsprogram för barn och unga. En forskningsöversikt*. Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete. Statens institutionsstyrelse. Stockholm: Gothia förlag.
- Gerell, Manne; Hallin, Per-Olof; Nilvall, Kim & Stig Westerdahl (red.) (2020). *Att vända utvecklingen – från utsatta områden till trygghet och delaktighet*. Malmö University Publications in Urban Studies (MAPIUS) 26, Malmö universitet.
- Graham, R. John & Barter, Ken (1999). "Collaboration: A Social Work Practice Method". *Families in Society: The Journal of Contemporary Human Services*, vol. 80, nr. 1, s. 6-13.

- Jacoby Kask, Emily (2021). *Uppföljning av SIMBA-teamens arbete år 2020. SIMBA Samverkan för hälsa och den nära vården i Ale, Kungälv, Stenungsund och Tjörn*. Västra Götalandsregionen.
- <https://alfrescooffentlig.vgregion.se/alfresco/service/vgr/storage/node/content/workspace/SpacesStore/795d5cd5-1f64-4388-b706-d2e05b36165c/SIMBA-team%202020%20rapport.pdf?a=false&guest=true&ad=ad/simba-team> [hämtat 2021-05-21]
- Marmot, Michael (2010). *Fair Society, Healthy Lives. The Marmot Review*. London: Institute of Health Equity.
- <https://www.instituteofhealthequity.org/resources-reports/fairsociety-healthy-lives-the-marmot-review>.
- Marmot, Michael (2020). *Health Equity in England: The Marmot Review 10 Years On*. London: Institute of Health Equity.
- <http://www.instituteofhealthequity.org/the-marmot-review-10-years-on>.
- May, Carl & Finch, Tracy (2009). "Implementing, Embedding and Integrating Practices: An Outline of Normalization Process Theory". *Sociology, Vol. 43(3)* s. 535–554. SAGE. Los Angeles, London, New Dehli & Singapore.
- Noa (2017). *Utsatta områden – Social ordning, kriminell struktur och utmaningar för polisen*. Nationella operativa avdelningen, Underrättelseenheten, polisen.
- Noa (2019). *Kriminell påverkan i lokalsamhället – En lägesbild för utvecklingen i utsatta områden*. Nationella operativa avdelningen, Underrättelseenheten, Polisen.
- OECD (2011). *Divided We Stand – Why Inequality Keeps Rising*. OECD publishing.
- Regeringsbeslut (2017). *Uppdrag att genomföra ett utvecklingsarbete för tidiga och samordnade insatser för barn och unga*. Utbildningsdepartementet, Regeringen. 2017-03-16. U2017/01236/GV.

- Regeringsbeslut (2020). *Ändring av uppdraget att genomföra ett utvecklingsarbete för tidiga och samordnade insatser för barn och unga samt förlängd tid för uppdraget*. Utbildningsdepartementet, Regeringen.
- Regeringskansliet (2018) *Regeringens långsiktiga strategi för att minska och motverka segregation*. Kulturdepartementet. Artikel nr: Ku 18:03.
- Region Kronoberg (2020). *Länsgemensam övergripande handlingsplan för Barnens bästa gäller! I Kronoberg 2019–2023*.
<https://www.regionkronoberg.se/contentassets/4bdf57d447fb4f30912ed996f168b3c9/200904-handlingsplan-reviderad.pdf>. [hämtad 210610.]
- Region Västerbotten (2019). *HLT-handbok*.
<https://www.regionvasterbotten.se/VLL/Filer/HLT%20Handbok%20rev%20190430.pdf>. [hämtad 210610].
- Rånlund, Anders & Segerström, Arvid (2019). *Överenskommelser för samverkan? En kartläggning och analys av samverkansöverenskommelser mellan regioner och kommuner*. Governo.
- Rånlund, Anders & Strandell, Ida (2021). *Utvärdering av Skolverkets och Socialstyrelsens regeringsuppdrag om tidiga samordnade insatser för barn och unga (2017/01236/GV)*. 1. Governo.
- SKL (2013). *Gör jämlikt – gör skillnad! Samling för social hållbarhet minskar skillnader i hälsa*. Stockholm.
- Skolverket & Socialstyrelsen (2018). *Uppdrag att genomföra ett utvecklingsarbete för tidiga och samordnade insatser för barn och unga*. Delredovisning 2018.
- Skolverket & Socialstyrelsen (2021). *Tidiga och samordnade insatser för barn och unga (TSI). Lägesbeskrivning 2020*. Dnr. 11384/2017. 2021-05-30.
- SOU 2018:32. *Ju förr desto bättre – Vägar till en förebyggande socialtjänst*. Delbetänkande från Framtidens socialtjänst. Socialdepartementet. Statens Offentliga Utredningar, 2018.

- SOU 2020:46. *En gemensam angelägenhet*. Betänkande av Jämlikhetskommissionen. Finansdepartementet. Statens Offentliga Utredningar, 2020.
- Svensson, Lennart; Brulin, Göran; Jansson, Sven; Sjöberg, Karin, (red.). (2009). *Lärande utvärdering. Genom följeforskning*. Studentlitteratur: Lund.
- Svensson, Lennart & Sjöberg, Karin (2009). "Utvärdering för social hållbarhet". I Svensson, L; Brulin, G; Jansson, S; Sjöberg, K, (red.). *Lärande utvärdering. Genom följeforskning*. Studentlitteratur: Lund. (s. 19–36).
- Thelin Annika; Enell, Sofia & Forkby, Torbjörn (2021). *Att göra prevention och samverkan. Om professionellas roller i den skotska policyn GIRFEC*. Forskningsrapporter i socialt arbete 2021:3. Linneuniversitetet.
- Trumberg, Anders (2018). *Tillsammans för alla barns bästa. Framtidens arbetssätt i Örebro län*. Rapport 2018:02. Region Örebro Län.
- Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer för samhällsvetenskap och humaniora*. Stockholm.
- Vetenskapsrådet (2017). *God forskningssed*. Stockholm.
- Vetenskapsrådet (2018). *Svensk forskning om segregation – en kartläggning*. Stockholm.
- Wilkinson, Richard & Pickett, Kate (2010). *Jämlikhetsanden. Därför är mer jämlika samhällen nästan alltid bättre samhällen*. Stockholm: Karneval förlag.

Ej publicerade källor

- Borlänge kommun (2019). *Uppdragsbeskrivning för tvärprofessionella team HTL Pilotskolor 1.0. 190307*. Bildningssektorn.
- Borlänge kommun (2021). *Slutrapport – Tvärprofessionella team HTL Pilotskolor, utvecklingsarbete 2019–2021*.
- Etikprövningsmyndigheten (2019). Beslut Dnr 2019–04700 för ansökan om etikprövning.
- Intervjuer, transkriberade i förvar hos författarna.

Bilaga 1: Intervjuguider

Intervjuguide uppstartsfas - Ledningspersoner HTL

Bakgrund:

- ✓ Profession
- ✓ Enhet
- ✓ Utbildningsbakgrund
- ✓ År i yrket

Utvecklingsgruppens uppdrag:

Utvecklingsarbetet med tvärprofessionella team avser att möta upp behov som Borlänge kommun har formulerat om social hållbarhet med en tydlig värdegrund och en vision.

Min fråga till dig är kort och gott hur du ser på ditt arbete i ljuset av visionen.

(Uppdragsbeskrivning HTL Pilotskolor 1.0 190307, s 5)

Fråga 1; om syftet med hela projektet

Syftesbeskrivning (Uppdragsbeskrivning HTL Pilotskolor 1.0 190307, s 5)

Hälsa, trygghet och lärande syftar till att Borlängeborna ska kunna leva ett gott liv utan orättfärdiga skillnader.

- Hur ser du på det syftet?
- På vilket sätt kan HTL-projektet bidra till detta?
- Hur ser du på ditt uppdrag i relation till detta?

Mål (Uppdragsbeskrivning HTL Pilotskolor 1.0 190307, s 5)

Genom att arbeta i en väl utvecklad samverkan stärks möjligheterna att hjälpa våra borlängeborna att växa till självsäkra, kloka och trygga individer som klarar sig bra genom hela livet från förskola och skola till ett liv i egenförsörjning med god hälsa.

- Hur ser du på det målet?
- På vilket sätt kan HTL-projektet bidra till detta?
- Hur ser du på ditt uppdrag i relation till detta?

Fråga 2; om risk och skyddsfaktorer

Vad är förebyggande arbete? (Uppdragsbeskrivning HTL Pilotskolor 1.0 190307, s 6) Det förebyggande arbetet innebär att upptäcka, minska och förhindra risker eller riskmiljöer för barn samtidigt som man stärker skyddsfaktorerna.

- Hur ser du på hur man bäst kan kombinera arbetet med risk och riskmiljöer och

- skyddsfaktorer i Borlänge?
- På vilket sätt kan HTL-projektet bidra till detta?
- Hur ser du på ditt uppdrag i relation till detta?

Fråga 3; om social hållbarhet

Uppdragsbeskrivningen tecknar en bild där utvecklingsarbetet förväntas bidra till ett socialt hållbart Borlänge där människors livskvalitet ökar samt skulle kunna leda till besparingar och effektivare resursutnyttjande, som ett steg till en modern och hållbar välfärd.

- Hur ser du på dom formuleringarna, tänker du också så?
- Och i så fall, på vilket sätt?

Fråga 4; förhoppningar på kort och lång sikt

- Blick framåt
- Vad hoppas du att detta projekt ska ge Borlänge?
- På kort sikt?
- På lång sikt

Intervjuguide 2 avslut - Ledningspersoner HTL

Bakgrund:

Profession

Fråga 1; Tecken på framgång

- Ser du tecken på att HTL-piloten indikerat framgång i det förebyggande arbetet utifrån framskrivna målsättningar?
- Vilka tecken?

Fråga 2; Lärdomar för organisationen framåt

- Har pilotprojektet HTL skapat lärdomar som du bedömer kan tas med in i framtida ordinarie verksamhet inom kommunen?
- Om ja, vilka?
- Om nej, varför inte?

Bakgrund:

- Profession
- Enhet
- Utbildningsbakgrund
- År i yrket

Utvecklingsgruppens uppdrag:

- Hur uppfattar du syftet med utvecklingsgruppen?
- Dess uppdrag?
- Dess mål?
- Dess möjlighet att nå effekt för Borlängebor?

Start och avslut:

- När uppfattar du att arbete började?
- Hur?
- Vilka direktiv och beslut?
- Finns det nån idé om avslut, eller hur tror du att det kommer utvecklas?
- "När har utvecklingsgruppen nått sitt mål"?

Ingångsvärden:

- Hur ser "startläget" ut utifrån ditt perspektiv när ni börjar?
- Din syn på hälsa/trygghet/lärande/jämlikhet?
- Vad tampas du med i din organisation?
- Hur funkar relationer till andra aktörer (soc/BUP/elevhälsa/skola)?

Förväntningar/Förhoppningar:

Vilka förhoppningar har du om arbetet med HTL?

- Ditt eget engagemang i gruppen
- relationellt?
- för barnen?
- för dina anställda?
- vilka konkreta målsättningar ser du?
- Vad innebär jämlik hälsa? jämlik trygghet? jämlikt lärande - för dig?

Utvärdering:

- Hur har utformandet av utvecklingsgruppen fungerat tycker du? [hur gick det till när just ni valdes?]
- Hur har du upplevt mötena med utvecklingsgruppen? [vilka som deltar, hur de leds, vad som görs, vad ni får ut av dem]

- Din roll – ditt bidrag?
- Andras roll – andras bidrag?
- Är det något du skulle vilja förändra/förbättra?
- Vad tycker du är de främsta styrkorna med det arbete som ni har påbörjat?
- Finns svagheter i nuvarande utformning? [personbundenhet/eldsjälar, att det inte står i arbetsbeskrivningen...personalomsättning]

Framåt:

- Hur vill du att ni går vidare/vad förväntar du dig av just utvecklingsgruppens arbete?

Uppföljningsintervjuer avslut, HTL-team utvecklingsgrupp

- 1) Hur ser du på utfallet av arbetet i HTL-utvecklingsgrupp vad gäller att utarbeta insatser på områdesnivå och utkristallisera samverkansytor och former mellan enheter?
- 2) Vilka upplevda effekter ser du av HTL i den operativa verksamhet du ansvarar för?
- 3) Vilka effekter av värde för Borlänge kommuns övergripande arbete med social hållbarhet har utvecklingsarbetet gett?

Intervjuguide HTL-team skola

1. Hur länge har du varit med i teamet?
2. Hur fick du först information om HTL?
3. Av vem fick du information?
4. Hur kom det sig att du blev medlem i teamet? Valde du själv eller blev du vald av chef?
5. Hur upplevde du arbetet när det startade/när du kom in i det?
6. Vad tänker du är din främsta roll i teamet? Vad kan du bidra med?
7. Har deltagandet i HTL-teamet lett till att du har ändrat ditt arbetssätt på något sätt?
8. De övriga i teamet, har du kontakt med dem utöver HTL-team mötena?
9. Vad tänker du är HTL-teamens främsta mål? Vad ska ni uppnå?
10. Tycker du att ni gör det?
11. Vad tror du kan göras för att ni ännu mer ska nå de målen?
12. Om du har frågor om HTL – vem frågar du för att få svar?
13. Får då svar när du frågar?
14. Vad ger HTL dig i ditt arbete? Mervärde?
15. Vad tänker du framåt nu – hur skulle du vilja att arbetet togs vidare i höst?

Intervjuguide vårdnadshavare

Bakgrund:

Berätta om dig själv (med fokus på relation till tvärprofessionell samverkan):

- Familjesituation
- Boendesituation
- Arbete/sysselsättning
- Relation till det barn som berörs
- Ålder
- Kön

Skäl till stöd av det tvärprofessionella teamet:

Berätta... Vilken är din bild av varför ni som familj får träffa det tvärprofessionella teamet?

Vägen in:

- Hur fick ni kontakt med teamet?
- Vem erbjöd/föreslog stödet?
- Vem är er främsta kontakt?

Tidigare kontakter med kommun/region:

Har ni tidigare haft eller behövt stöd av skolan, socialtjänsten eller BUP?

-Berätta...

Upplevelse av stöd från det tvärprofessionella teamet

Berätta...

På vilket sätt har får ni stöd av det tvärprofessionella teamet?

- Hur ser stödet ut?
- Hur ofta?
- Vilka träffar ni?
- Konkreta insatser från professionella
- Konkreta insatser med flera instanser
- Stöd för er som familj
- Stöd till barnet

Hur upplever ni det stöd ni får från det tvärprofessionella teamet?

- Är det något som har hjälpt er?
- Är det något som inte har hjälpt er?
- Är det något som försvårat för er?

Förväntningar/förhoppningar framåt:

- Vad hoppas du att stödet ska ge?
- Skulle du önska något annat av teamet/kommunen/regionen?
- Om någon annan familj skulle hamna i en liknande situation som ni, har du några råd till kommunen hur de kan agera?

Författarpresentationer

Jessica Wide är fil. dr. i sociologi och anställd som lektor i sociologi vid Högskolan Dalarna. Hennes forskningsintressen ligger inom ramen för socialpsykologins fält med särskilt intresse för villkor och former för familjeliv och nära relationer i det nutida samhället. Under de senaste åren har hon inom ramen för samverkansforskning också inriktat sig på välfärdssektorns relation till familjer i Sverige.

Tomas Axelson är docent i religionssociologi och anställd i religionsvetenskap vid Högskolan Dalarna. Han har lång erfarenhet av empiriskt orienterad forskning om livsåskådning och interkulturalitet. Han var verksamhetsledare för Interkulturellt utvecklingscentrum Dalarna (IKUD) 2016 – 2021. Senaste samverkansprojekt i rapport nr 12, *“Disagreeing well together”: Konfliktorienterad tolerans i praktik och teori* (2021).

Rapportserie Interkulturellt utvecklingscentrum Dalarna (IKUD)

Högskolan Dalarna

Redaktörer:

Daniel Fredriksson & Tomas Axelson

1. Thörnlund Persson, Maria. *Erfarenheter, relationer och visioner: Sommarskolan 2016 och anställdas röster om dess bidrag till ett socialt hållbart Borlänge*. Falun: Högskolan Dalarna, 2016.
2. Olsson, Helén, Axelson, Tomas & Stier, Jonas. *Arbetsformer kring sociala risker – med fokus på rasism och extremism*. Falun: Högskolan Dalarna, 2017.
3. Frisk, Liselotte, Axelson, Tomas, Hylén, Torsten & Stier, Jonas. *Att lägga rälsen medan man kör: En utvärdering av kunskapshusens arbete i fyra pilotkommuner - Örebro, Göteborg, Borlänge och Stockholm*. Falun: Högskolan Dalarna, 2017.
4. Stier, Jonas & Sandström, Margareta. *En interkulturell förskola? Förhållningssätt och kunskapsformer hos förskolepersonal i Rinkeby-Kista*. Falun: Högskolan Dalarna, 2017.
5. Blomberg, Helena, Båtefalk, Lars & Stier, Jonas. *Extremistisk ideologi i den retoriska kampen om sanningen – fallet Nordiska motståndsrörelsen på sociala medier och i lokalpress*. Falun: Högskolan Dalarna, 2018.
6. Frisk, Liselotte, Axelson, Tomas, Korsell, Lars, Lundberg, Erik & Stier, Jonas. *Förtroendevaldas trygghet i Ludvika kommun*. Falun: Högskolan Dalarna, 2018.
7. Axelson, Tomas, Hansson, Ulf & Sedelius, Thomas. *Från privatsak till politisk kraft? Borlänges interreligiösa råd och förväntningar på religion som resurs i lokalsamhället*. Falun: Högskolan Dalarna, 2018.
8. Lundberg, Erik. *Till demokratins försvar? Det lokala civilsamhället om Nordiska motståndsrörelsens närvaro i Ludvika*. Falun: Högskolan Dalarna, 2019.
9. Fredriksson, Daniel, Florén, Thomas & Karlsson, Fredrik. *”Det första steget”: Studieförbund som kontaktyta för integration*. Falun: Högskolan Dalarna, 2020.
10. Öhlén, Mats & Vesterholm, Angelica. *Vägen till arbete för invandrade akademiker? En utvärdering av kursen Korta vägen i Dalarna 2019*. Falun: Högskolan Dalarna, 2020.

11. Öhlén, Mats & Vesterholm, Angelica. *Regional samordning: Nyckeln till en bättre integrationspolitik? En utvärderande fallstudie av överenskommelsen Vägen in i Dalarna*. Falun: Högskolan Dalarna, 2021.
12. Axelson, Tomas & Deldén, Maria. *"Disagreeing well together": Konfliktorienterad tolerans i praktik och teori*. Falun: Högskolan Dalarna, 2021.
13. Wide, Jessica & Axelson, Tomas. *En vision om barns jämlika hälsa, trygghet och lärande. Utvärdering av Borlänge kommuns utvecklingsarbete Tvärprofessionella team HTL Pilotskolor 2019–2021*. Falun: Högskolan Dalarna, 2021.